

ПОЛИЦИЈСКИ ГЛАСНИК

СТРУЧНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИЦИЈУ БЕЗБЕДНОСТИ И АДМИНИСТРАЦИЈУ ПОЛИЦИЈСКИХ И ОПШТИНСКИХ ВЛАСТИ

УРЕЂУЈЕ ОДБОР МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ДЕЛА

СЛУЖБЕНИ ДЕО

Указом Његовог Величанства Краља Александра I, на предлог Министра унутрашњих дела, постављен је:

за начелника друге класе округа топличког, Светислав Станојевић, Генерални Консул на расположењу.

Из канцеларије Министарства Унутрашњих Дела, 2. августа 1902. године ПМ 14.788 у Београду.

Указом Његовог Величанства Краља Александра I, на предлог Министра унутрашњих дела, а на основу §. 6. закона о местима, с обзиром на височајше решење од 16. јуна 1866. год., решено је:

да се место Раља, које је до сада било у саставу села Поповића и Парцана, у срезу космајском, округа београдског, прогласи за село „Раља“.

Из Канцеларије Министарства Унутрашњих Дела, 19. јула 1902. године. ПМ 17.845 у Београду.

Указом Његовог Величанства Краља Александра I, на предлог Министра унутрашњих дела, а на основу члана 6. закона о местима у Србији решено је:

да се засеок Толишница, који је до сада био у саставу села Гор. Дубца, општине каонске, среза драгачевског, по изјављеној жељи својих становника, одвоји од истог села и огласи за село под именом: Толишница, но с тим, да и даље остане у саставу оне општине, којој припада село „Гор. Дубац“.

Из канцеларије Министарства Унутрашњих Дела, 20. јула 1902. године, ПМ 18.067 у Београду.

Указом Његовог Величанства Краља Александра I, на предлог Министра унутрашњих дела, а на основу члана 10. закона о општинама решено је:

да се село Соколово, по изјављеној жељи својих становника, одвоји од општине степојевачке и прида општини лесковачкој, у срезу посавском, округа београдског.

Из канцеларије Министарства Унутрашњих Дела, 26. јула 1902. године, ПМ 18.241 у Београду.

СТРУЧНИ И НАУЧНИ ДЕО

ФЕНОМЕНОЛОГИЈА СПИРИТИЗМА

Од Д-ра Б. Петронијевића.

(Наставак)

Што се тиче интелектуалног садржаја саопштења, т. ј. откуд да асталчић односно медијум може да одговара на питања за ствари, које су му непознате, ствар се врло лако да објаснити, кад се зна, да постоји и да је могуће несвесно пренашање мисли. Ми ћемо се на ово пренашање мисли доцније

(у одељ. 3) опширно вратити, а сада само спомињемо, да је медијум способан да прочита несвесно мисли присутних и то и оне, за које они знају, и оне које су им непознате, али које се несвесно налазе у њиховом мозгу, само су заборављене. Асталчић одговара тачно на дата питања на тај начин, што се невољни мишићни покрети исто тако управљају по овим несвесним и несвесно прочитаним мислима медијума, као што се наши свесни вољни покрети управљају по нашим свесним представама. Преставља покрета, који има да се изведе може у нашој свести бити јасна, а може бити и нејасна, т. ј. несвесна, и у једном и у другом случају сам механизам нашег нервног система чини, те се наши покретни органи управљају по тим представама. Ко год схвати, да свесна преставља моја да покренем руку само на тај начин изазива доиста покрет руке, што тој престави одговара у мозгу извесно треперење молекула његових које се чисто механички преноси на саме моторне нерве, што покрећу руку, тај ће схватити, да и несвесна преставља, пошто је и она такво исто треперење можданих молекула, може исто тако произвести покрет руке. И у једном и у другом случају исти је реални узрок оно што производи покрет — на име треперење можданих молекула, само што је у првом случају то треперење праћено у свести преставом, које смо свесни, док у другом случају те преставе у свести нема.

На исти се начин објашњава и онај чудни појав границице (virgula mercurialis), помоћу које може да се нађе вода или метал у земљи. Та се границица на име у руци онога, који је носи баш на оном месту спусти на ниже, на коме се вода или метал налази, т. ј. на оном месту где носилац границице свесно или несвесно мисли, да се вода или метал налазе. Људи, код којих се та границица спушта баш на местима воде или метала обично су они који познају дотичне пределе и у једном и у другом погледу. Неко ко је копао доста бунара у извесном пределу, знаће од прилике све главне жице водене, и имаће ако не јасну и свесну преставу о томе а оно нејасну и несвесну, и с тога неће бити никакво чудо, ако се границица у његовим рукама баш онде спусти где има воде. Тежи случајеви разуме се да се неће овако просто дати објаснити, мораће се претпоставити, да су такве личности сензитивни медији способни да на неки начин осете близину воде или метала, и да та њихова у сваком случају нејасна преставља утиче на њихову руку и произведе спуштање границице баш на оном месту где се осећа близина воде или метала. У сваком случају у самој границици нема и не може бити никакве тајне снаге, која би стајала у вези са водом или металом, све бива преко медијума и без њега се не да објаснити.

Много су интересантније али и ређе оне физикалне појаве, које се јављају у спиритистичним седницама само у присуству каквог јаког медијума. Оне се све одликују тиме, што бивају без икаквог непосредног додира од стране медијума, што су његова дејства у даљину (у ширем смислу). Тако медијум је способан да магнетску иглу у затвореном простору исто тако својим утицајем стави у стање великог немира, као што то чини и какав велики магнет кад се приближи простору магнетске игле. То показује да се у медију налази сила слична магнетизму, способна да изводи магнетска дејства. Тако исто медијум је способан да тако пренесе своју магнетску снагу на другог човека, да из овога полазе при додиру са металном куглом исто тако варнице, као што је то случај са куглом на електричној машини, када јој се приближи рука. Та је снага у стању, да подиже столове у соби с једног места на друго,

без икаквог додира од стране медијума. Предмети у соби, столице, столице и т. д. обично се при томе приближују медијуму, а много ређе од њега се одмичу. При томе, они се најпре мало подигну, затим падају на ниже, покрећу се напред, стану кад дођу у сферу утицаја снаге медијума, па онда од једном скооче изненада к медијуму, баш на исти онај начин на који се комадићи челика крећу ка магнету, који их у извесној равнини привлачи. На овај начин посматрао је Кокс, како се столице на даљини од 6—10 стопа приближују медијуму, како се наслоњаче и софе одмичу за 2—3 стопе, једном је опазио како се једна тешка наслоњача на даљини од 14 стопа приближила медијуму.

Много су интересантнији још феномени које је посматрао енглески хемичар Крук (Crooks) — први који је подвргао спиритистичке феномене научним експериментима — са америчким медијумом Хомом. Под утицајем овога последњег Крук је констатовао апаратима који сами региструју, како су различни предмети постали лакши, т. ј. изгубили од своје тежине. Овде снага медијума делује на супрот привлачној снаги земљиној, те чини, да предмети изгубе од своје тежине. Крук је констатовао на тај начин, како су предмети, од 3 фунте тежине постајали тешки 1 фунту. Ови експерименти Крукови, који су по првом опису његовом изгледали да одговарају свима строгим условима експерименталне методе показали су се доцније по другом опису његовом као некритични и сасвим сумњиви. Али није једини Крук који је посматрао такав утицај медијума на тежину предмета. Кокс је посматрао како је један астал 8 фуната тежак, мењао под утицајем медијума своју тежину између 5 и 85 фуната, према томе како се кад желило, да он постане лакши или тежи но што је. Чемберс и Овен посматрали су под истим условима како је тежина једнога стола од 121 фунте варијала између 60 и 140 фуната. Услед ове промене тежине предмета, дешава се често у седницама, да се сто, заједно са свима што се на њему налази издигне, или да се столице заједно са личностима, које на њима седе подигну. Тако исто медији често могу сами да промене своју тежину, и да се на тај начин одрже на површини воде и онда кад незнају пливати. Отуда и приче о вештицама, које су бацане у воду, да се види да ли су доиста вештице, јер ако су такве, оне се не могу удавити. Прича се исто тако за медије, који су у седницама, било у мраку или при нејасној светлости, летели по соби, као што се за Јамблиха, Фауста, и многе вештице и свеце (особито о свецу Јосифу Корпентинском) још од старине прича како су летели по ваздуху. Ове појаве летења биће да су чисте халуцинације, које медијум изводи у духу присутних гледалаца, што он може врло лако да учини, као што је то већ констатовано код многих медија, и као што је иначе познато у многим народним причама о мађионичарима способним да сугерирају присутнима и најчудноватије ствари. На промену тежине предмета могу се свести и оне чудновате појаве које се причају о индијанским факирима. Тако за њих се прича да су способни, да парчиће хартије стављене на неколико штапића забодених у земљу у саксијама доведу до тога, да на штапићима играју, т. ј. да се подижу на више и спуштају на ниже, док факир стоји на извесној даљини од њих и свира у свираљу (ово свирање у свираљу разуме се да нема икаквог утицаја на само кретање парчића хартије, већ служи само као спољни знак, који факир употребљава да сакрије право стање ствари).

Од ових појава још су много интересантнији појави, које је Целнер извео у присуству чувеног америчког медијума Следа. Већ 1860 год. След је био чувен у Америци са тако званог „директног писања“ које су духови у његовом присуству вршили. Год. 1876 он дође у Лондон где је држао јавне седнице, које су изазвале необичну сензацију. У новинама и часописима многи познати људи саопштавали су своја опажања, учињена у седницама са њиме, а 1878 изашла је и једна велика књига, у којој су сви ови реферати били скупљени. У јесен 1877 След дође у Берлин пошто је годину дана провео у Енглеској и Холандији. Његове манифестације и овде су изазвале исти интерес као и у Лондону, али поред свих напора чињених од стране спиритисте да велике научнике Хелмхолца, Вирхова и др. наведу на испитивање њихово то се није успело. Целнер у Лајпцигу, један исто тако славан и генијалан научник, одлучи се Међутим да позове Следа, и овај 15 Новембра 1877 дође у Лајпциг.

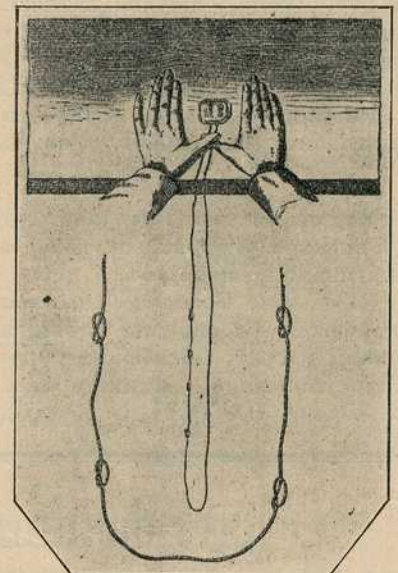
Следова снага достигла је свој врхунац у овим експериментима са Целнером; њему су испале ствари за једном руком тако чудне, да стоје јединствене у аналима спиритизма. Седницама је присуствовао, поред других виђених личности, и велики физичар Вебер, лични пријатељ Целнеров. Своје експерименте са Следом саопштио је Целнер у своје великоме делу у три свеске под насловом: „Wissenschaftliche Abhandlungen“ (Leipzig 1878/79). Пре овога свога експериментисања са Следом, Целнер се је занимао јако са проблемима тако зване нове неевклидовске Геометрије, особито са појмом четирдимензионалног простора, чији је реалитет претпостављао на основу неких чудних физикалних појава и геометријских особина тела. Спиритистичке појаве добро су му биле дошле за остварење своје омиљене идеје: и најчудноватије од њих дају се врло лако објаснити претпоставком реалитета четирдимензионалног простора. Отуда није никако чудо, што је Целнер тражио да му След изведе баш оне појаве, које су се једино а међу тим на врло лак начин могле објаснити претпоставком четирдимензионалног простора. Те су појаве, појаве познате под именом тако зване пробојности материје, и ми ћемо овде детаљно описати те Целнерове експерименте и његова објашњења.

Познато је из физике, да се на једном и истом месту у исто доба може налазити само једно тело, да два тела не могу у исто доба бити на једном и истом месту, јер би онда морали бити један у другоме, морали би се пробијати. Та се особина физичких тела назива непробојношћу њиховом. Међу тим Целнер тврди, да му је са Следом испало за руком, да покаже, како може да наступи пробојност материје. Основни феномен, који је у овом погледу испало за руком у присуству Целнеровом јесте везивање чворова на концу, чија су оба краја била запечаћена тако, да их След није могао отпечатити и чворове везати обичним природним путем, већ једино начином који нама обичним људима није могућ. Ево Целнеровог описа тога чувеног експеримента (опис је извађен из његовог горе споменутог дела):

„Овај покушај — везивање чвора на бескрајном концу — испало је за руком за неколико минута у Лајпцигу 17. Децембра 1877. пре подне у 11 сахати, у присуству американаца господина Следа. Доња слика (сл. 2) показује канап са 4 чвора и у исто доба положај мојих руку, које су биле додириване руком Следом и левом руком једног другог господина. Док је печат стајао на столу свима на очи, канап, који је тада још био без чворова, био је притиснут чврсто мојим палцем за асталску плочу; остали део канапа висио је у моме крилу. Ја сам желео, да се само један чвор веже; међу тим за неколико минута била су четири чвора везана, који су у цртежу јасно престављени.

Канап је био дебљине отприлике 1 милиметар; био је јак и нов; ја сам га купио. Његова дужина била је, пре везивања чворова 148 см.; дужина двоструког канапа, кад су се крајеви спојили печатом, била је према томе 74 см. Крајеви су били везани у обичан чвор и биле су (по везивању) удаљени од чвора одприлике 1,5 сантиметар; они су стављени на хартију и запечаћени обичним воском, тако да је чвор био видљив баш на ивици печата. Хартија око печата била је обрезана као што показује слика.

Поменуто печењење два таква канапа ја сам са својим сопственим печатом извршио у вече 16. Дец. у својој соби у присуству више пријатеља; След није био ту. Два слична канапа исте врсте и дужине био је запечатио Вилем Вебер у својој соби и својим печатом јутру 17. Дец. Са ова четири канапа отишао сам у једну суседну кућу, где је становао један мој пријатељ; он је понудио пријем Следу у својој кући, како би

Слика 2.

овај стојао искључно на расположењу мени и мојим пријатељима и био поштеђен од опште пажње. Поменута седница била је одмах по доласку моме у самој соби где је След становао. Ја сам сам изабрао један од четири запечаћена канапа и обавио је, да га неби изгубио из очију, док смо за столом седели, око врата тако, да је спреда висео печат и могао се увек видети. Кад је покушај требао да се изведе, ја сам држао печат, који је остао непромењен, преда мном на столу тако како сам горе описао. За цело време видле су се руке Следове; левом руком он је често превлачио преко чела тужећи се на болове. Део канапа који је са стола био спуштен, налазио се мирно у моме крилу и с тога није се видео — али ја сам могао увек видети Следове руке. Особито сам на то пазио, да оне не промене свој положај. Он сам изгледао је да је потпуно пасиван, тако да се доиста не може претпоставити, да је он сам свесно и вољно везао оне чворове; може се само рећи, да су они били везани под описаним околностима у његовом присуству без икаквог видљивог додира од његове стране и то се десило у соби осветљеној јасном дневном светлошћу⁶.

Под претпоставком реалитета четирдимензионалног простора даје Целнер једно врло духовито објашњење овога феномена. Не може се узети вели Целнер, да је овде доиста наступила пробојност материје, јер је непробојност материје једна од основних физикалних аксиома. Јер несумњиво да би морали допустити пробојност материје ако би претпоставили да се оно везивање чворова десило у самом тридимензионалном простору: у том би случају След својом меријум истичном снагом био у стању, да оваку једну примордијалну особину материје промени, т. ј. да учини да делови канапа прођу један кроз другог и да начине чвор. То је немогуће, а исто је тако немогуће вели Целнер и друго једно објашњење за овај феномен пробојности материје, објашњење, које је у Индији — где су већ од прастарих времена познати овакви феномени — одавна примљено. По томе индијском објашњењу пробојности материје нема, већ је снага медијума у стању да и најчвршћу материју претвори веома брзо својим дејством у флуидно (гасовито) стање и да је из тога стања исто тако брзо поврати натраг у чврсто стање. По томе би објашњењу дакле у овоме случају медијумистична снага Следова учинила, да се материја канапа у моменту претвори у флуидно стање и одмах се из њега, у облику чворова, врати натраг у чврсто стање. Целнер вели, да кад би доиста ствар овако стајала, да би на канапу морао остати ма каква траг од овога прелажења у флуидно стање и враћања натраг у чврсто стање, међу тим Целнер је испитавши пре седнице тачно микроскопски структуру канапа, нашао и после седнице апсолутно непромењено стање те структуре. Зато он и одбацује потпуно ово објашњење и меће на његово место своје објашњење четвртм димензијом простора. Ја ћу то његово објашњење изнети слободно својим речима, јер кад би га изнео просто Целнеровим речима, сумњам да би га многи од наших српских читалаца, који су — па и они што су кроз више школе прошли — тако мало познати са основним елементима Физике и Геометрије.

Под линијом, која има само дужину без ширине, разуме се у Геометрији простор од једне димензије (т. ј. простор који се простире у само једном једином правцу), под површином, која осим дужине има и ширину разуме се простор од две димензије (т. ј. простор који се простире у два правца, правцу дужине и правцу ширине: та два правца стоје управно један на другом под пресеком у једној тачци); под телом или простором у обичном смислу, који има осим дужине и ширине још и дебљину или висину разуме се простор од три димензије (т. ј. простор који се простире у три правца, правцу дужине, ширине и висине: та се три правца секу у једној тачци и управни су један на другом). Простор који би имао више од три димензије ми не можемо преставити, просто зато што је сваки простор, који представљамо простор од три димензије. Али отуда не излази, да се не да замислити простор који има више од три димензије, и отуда не излази да такав један простор не може реално егзистирати. Замислити и преставити на име није исто, тако исто не мора све што егзистира да се и престави, док све што егзистира пак мора да се може и замислити. Ја на пример не могу себи у ствари преставити милион или какви већи број, међу тим несумњиво је да га могу замислити, и не сумњиво је да милион као број реалних ствари егзистира, док

на пример десет могу и преставити а не само замислити. Тако је исто и са бројем димензија просторних. Простор од једне, од две и од три димензије ја могу преставити, али простор од четири, пет, шест и т. д. димензија ја не могу преставити али могу замислити. Као год што милион не могу преставити, али могу замислити и извесно знам да је милион могућ и то зато, што милион постаје по истом оном мисленом закону по коме постаје десет (т. ј. сабирањем многих јединица), тако исто ја могу замислити и простор од четири, пет, шест и т. д. димензија, јер и у том случају мислени закон којим постају димензије допушта неограничену множину истих. Кад је могуће простор у коме се могу повићи две управне једна на другу, кад је могућ простор у коме се могу повићи три управне једна на другу, зашто не би био могући простор у коме би се могле повићи и четири, пет, шест и т. д. управних једна на другу. Што ми такав простор не можемо да преставимо, није никакав доказ да он и у ствари није могући, тек кад би се изнео мислени т. ј. логички разлог, да је простор са већим бројем димензија од три немогућ, кад би се показало како се само три и само три управне могу у опште при просторности замислити, онда би претпоставка простора с више димензија била немогућа. Међу тим, ма колико да су се различни математичари и филозофи трудили да изнесу логички разлог немогућности вишег броја димензија од три, они у томе нису успели, и несумњиво је, да се простор с више димензија од три да замислити, јер нема никаквог разлога који би чинио, да се стане баш код броја три.

Међу тим и ако је несумњиво, да је егзистенција простора са више од три димензије могућа, то још не значи, да је она и у ствари дата, т. ј. да доиста и егзистира простор од четири и више димензија (логички конзеквентно било би претпоставити, кад се узме да је простор бескрајан, да је и број димензија у реалном простору бескрајан). Простор реални, ако има више од три димензије (није ваљда потребно нарочито ни помињати — на жалост то је ипак потребно српском читаоцу — да преставе наше спољних ствари нису и саме те спољне ствари, и да је према томе сасвим могуће, да нашој престави простора од три димензије не одговара реалан простор од три димензије), мора на неки начин посредним путем (непосредан би пут био, кад би нам у самој нашој престави о себи дао тачан број својих димензија) документирати да има виши број димензија од три. На жалост, он би нам могао тим само документирати путем да има још једну димензију више од нашег субјективног простора, остале његове димензије — пета, шеста, седма итд. — неби се никаквим путем дале документирати. То је мисао Целнерова у његовом тврђењу да је реални простор четирдимензионалан — четврта димензија, ако реално постоји, може посредно показати своја дејства у нашим тридимензионалном простору, остале нас се димензије не тичу.

(Наставиће се)

ПРЕЗИМЕ

ДРЖАВНО-ПРАВНА СТУДИЈА

Написао Љ-н-ца.

(Свршетак)

Поред ове правне мане, мислимо да је најважнији повод неуспеху, лежао још у томе, што је узет тако неразумљив и непопуларан повод за извођење ове важне ствари као што је *увођење баштинских књига*.

Да је наша оновремена, и ако слаба интелигенција ушла у ову ствар са више воље, и живо преставила не само добре стране, но и опасности које прете, ако се ова уредба не буде вршила до крајњих конзеквенца; морало би бити јачег успеха. Али не треба ни њу много кривити, она се тада борила са много већим незгодама, јер се беше расламтела борба за језик и правопис, и скоро све што је мисаоно, било је затровано погрешним уверењем: да у простоти лепог српског језика, *иа ваљда и презимена, лежи зло, да нам народ остане не образован и простак*; а што после тога није ништа рађено, узрок

је сигурно био тај, што је прече било утврђивати нову зграду говора и писања, дело бесмртног Караџића; а што се на овај рад опет тек сада долази, није рано али није ни доцкан. Дакле, земај му је!!

Још само једну замерку имамо да учинимо државној власти, што у веома zgodној прилици за овај посао није ништа учинила, а то је, што при извршењу закона о попису људства и имовине, од године 1884. није унела у закон одредбу о презимену, или бар упуством скренула пажњу комисија на овде често спомињату уредбу; и са тиме завршујемо историју ове преважне уредбе.

После ових скромних примедба на техничку страну ове важне уредбе и излагања узрока зашто није учинила очекивано дејство, ми после тако дугог времена слободни смо изнети своје назоре о пореклу презимена; а ово је нужно с тога, да би техничка страна новог закона била што потпунија, не само о томе: како се ко по закону мора презивати, но и о томе, кад се и под којим условима могу давати дозволе за промену.

Основа овоме уређењу треба да почива на обичајном праву код Срба, а оно постоји на овим главним основима:

1. Старина, презиме прадеде и деде;
2. Место рођења;
3. Разна занимања; и
4. Звање, заузимање важних положаја у земљи.

Да би ово наше мишљење било меродавније, и повољније могло утицати на развој ове ствари у опште, навешћемо овде у кратко шта о томе мисли Вук Караџић, који прибирајући народне умотворине, дотако се доста опширно ове ствари у његовом речнику, код речи: Презиме. Ево што он о томе у главном вели:

Да је он за његова времена и први дана ослобођења затекао, да се наш народ једино у Црној Гори и Ерцеговини звао старим презименима с колена на колена; а у Србији и Аустро-Угарској: (а сигуно и областима турске царевине, где Срби живе) звао се по очево или материну имену, додајући имену: овић, евић, вић, или само ић.

Тако вели, да је Караџорђевој војвода Младен био из Дробњака, од породице Церковића, а у Србији се презивао Миловановић.

Држи, да је у Црној Гори најјачи повод за одржање стари презимена освета, како се неби изгубио траг, ко се коме има осветити, па се с тога писало, прво име своје, па онда очево, па племенско презиме, и најзад место где живи племе: Сава Марков, Петровић, Његуш.

Даље наводи да је у Војводини било као и у Србији, али да је то власт забранила и наредила, да све породице држе једно старо презиме.

Оступање од старих презимена, Вук приписује у главном турском насиљу и обести, јер су за време робовања многи избегавали стара презимена, да би избегли освету.

Што су Срби мухамедове вере одржали своја стара презимена, вели биће с тога, што су им она била записана у берама на спахилуке; па тиме и нехотице саме турске власти, најаутентичније утврдиле, да су они старином Срби, и били православни.

Сам Вук не условљава оно „ић“ као особину, да су то само Срби, но само наводи да је позивање на оца и матер са „ић“ или без овога, као Милованов, Петров, Марин, Ружин итд. ствар новијега времена; но по нашем мишљењу главни узрок таквом презивању биће то, што се тако позивају и Турци, па су са своје управе, ту особину пренели и на сав живаљ под њима, па и на Србе.

Сећамо се кад један батаљон турске војске, беше за време окупације, испред наступања аустријске војске пребегао у Шабац, па на прозивци чуло се: Осман Дигма, Тузла. Асан Атиф, Брчка. Дакле име, име оца, па место становања. Отуда је и код нас оно: Јован Петров, Марко Лазин, итд. Што не треба никако да кога омета и држи, да у ономе „ић“ има нечега више српског, но без њега.

У осталом о овоме говорићемо још даље, и дати разлога, зашто треба одржавати оно „ић“ у будуће, и како Србин треба у целини да пише име и презиме.

Презивање по старини може бити по имену претка, а и по свима осталим основима.

По месту рођења знамо: Милана Топлицу, Ивана Косанчића, Бенерала Лешјанина, Гарашавина, Добрица, Добрачу, итд. По занимању, арамбашу Ђурчију, све редом: Прокића; Поповића, Опанчаревића, и т. д.

По одличним звањима: Краљевића Марка, Деспотовића, Беговића, Витезе, Капетановића, и т. д.

Поред онога што наводи Вук, још су ово главнији узроци, са којих се често стара презимена произвољно замењују новима:

I. Кад се деси размирица у задрузи и наступи деоба, једна страна за инат оставља старо породично презиме, и у будуће позива се на оца. За ове случајеве потпуно се може применити она народна изрека: за инат иотурчио се Марко.

На ово би требало обратити нарочиту пажњу и прописати казне, јер овако испитивање нови презимена, ствара зле последице по свима гранама државне управе, а нарочито у војсци, и код административне власти, и

II. Породичне недаће, као што су несреће услед политички догађаја, и осуде поједини сродника, за нечасна и злочина дела.

Замена презимена у овим случајевима била би по нашем мишљењу оправдана и не треба је угушивати, јер није право да са грехова појединаца жигушемо све часне сроднике и целе нараштаје; али сваку замену требало би дозвољавати само уредним и законим путем.

Према свему овоме новим законом требало би заменити обе уредбе, и донети једноставно наређење које би носило назив:

ЗАКОН

о

ИМЕНУ И ПРЕЗИМЕНУ

У овом закону требало би прописати строге казне за оне, који би произвољно мењали старо презиме; а нарочито ако су то фактори који службено дејствују, па такво дело учине намерно или из нехата.

Прописати начин промене било имена или презимена с' додатком, да административни орган не може дозволити промену, док о томе не саслуша стручну комисију, која би за такве случајеве постојала код министарства унутрашњих дела.

О имену требало би саставити одбир у азбучни списак, и пошто га прегледа стручна комисија, растури га по народу, да се по њему управља за опште благо и срећу васколиког српства.

Само још нешто о надимку, или изденутом имену, па смо довршили ову расправу.

Не само код нас но у целој свету има надимака, и то како лепи тако и ружни; па како је та особина срасла са животом нашега народа, неби је требало дирати, но нека траје, и сама дотраје.

Према свему што смо до сада изложили, код нас треба да настане, све што српски дише, осећа и мисли, да се пише: име, за тим име оца, па старо презиме, и напоследку надимак, ако га има; као што нам у томе светле примером оба српска владајућа дома.

Биће нам највеће задовољство, ако сваки покренуто питање пригрли са онолико љубави, са колко ми писасмо ове ретке; а будућност одредиће сваком место по заслуги.

ЈЕДАН ЗАБОРАВЉЕНИ ЗАКОН

Износи Дим. С. Калајџић

члан Пореске Управе

Наш државни живот текао је, у опште, тако брзо, да ми не можемо забележити ни један период сталности, ма на коме пољу његовом.

Све је испретурано, све је измењено, да више нема ни трага ни гласа од многих корисних установа, које су створене упоредо са стварањем саме државе.

На први поглед изгледа, да је њих оборило културно и политичко напредовање наше, али би се, без много муке, могло доказати, да су многе измене учињене безразложно и просто са наше погрешне претпоставке, да све што је старо не ваља.

Највише, пак, колебања и несталности видимо на пољу нашега законодавства.

Од почетка државнога живота па до сада, у нас је донесено толико много закона, не узимајући у рачун основне, да се скоро не зна, који данас важе а који не.

Ми смо много пута били сведоци оних незгода, што их осећају чиновници, нарочито административни, стојећи пред двоумицом: како ће расправити извесно питање, кад оно није регулисано новим законима, у област чије примене оно треба да уђе по природи саме ствари, не мислећи, да је оно могло бити расправљено којим другим старијим законом, за које се, законе, обично мисли, да су поништени већ самим тим, што су из времена, у коме законодавни фактори нису били подељени овако као данас.

Нарочито нам је пало у очи погрешно схватање једнога правног питања, и од стране судова и од стране административних власти, које је у тесној вези са применом садашњег закона о непосредном порезу, те нас је то определило, да га изнесемо овим путем на јавност, износећи, уједно, и закон који га регулише, а за чије је постојање мало чиновника знало до сада; далеко наравно, од амбиција, да овим пишемо научну расправу, већ само у скромној жељи да помогнемо, да се правилно врше закони, који постоје.

Реч је, дакле, о примени чл. 108 закона о непосредном порезу, кад је држава у конкурсу са приватним повериоцима, који на имању пореског дужника имају интабулације.

Да би боље расветлили саму ствар, ми ћемо се послужити изношењем једнога примера.

Тако:

Н. Н. трговац, има од имања кућу са плацем и пет њива. Имаће ово задужено је код шесторице поверилаца, и сваки се од ових обезбедио интабулацијом на прво место, јер је један интабулисао кућу, један једну, други другу њиву и тако редом.

Дужник није вршио уредно своје грађанске дужности према држави — није плаћао порез, и пореска власт узима једнога дана у попис, рецимо једну њиву, и излаже продаји, јер је покретност он сам раније отуђио.

За продату њиву добивено је таман толико, колико дужник дугује на име пореза, и пореска власт, користећи се наређењем чл. 108. закона о непосредном порезу, по коме је *право државно на наплату пореза првенствено* и искључује све друге повериоце, без обзира на њихова обезбеђења, узела је целу суму за наплату пореза, а поверилац је, на тај начин, остао оштећен.

Осећајући, да му се чини неправда, јер се лишава залог, он је, са свим природно, нашао, да му ту неправду чини држава.

Нарочито му тешко пада, што види, да остали повериоци остају потпуно обезбеђени у својим потраживањима, не подносећи ни један део штете заједно са њим, и онда, у заштиту својих интереса, жали се против оваквог поступања државе.

Наравно, да од ових жалаба нема никакве користи, јер било да је ствар судске оцене, било административних власти, ове се у већини случајева наслањају на поменуто наређење закона о непосредном порезу, и резултат је увек тај, да се жалилац равнодушно одбија.

Нема спора, да у оваким случајевима, оштећени поверилац гледа на државу као отмичара, налазећи да су привилегије њене, у овоме погледу, и неправедне и чак противне овим одредбама грађанскога закона, које њему гарантују наплату из заложенога имања.

Овакво схватање приватних поверилаца, ако се не може примити као исправно, не може се разложно ни нападати, докле год се овако ради, јер је неправда неоспорна, кад се један од интабуланата просто лишава залог и потпуно штети у своме потраживању, а остали то не подносе, ма да међу њима нема никакве разлике у праву, већ ове последње заклања од штете проста случајност, што је власт узела у попис ону парцелу, која је туђа залога а не њихова.

Колико је, пак, овакво гледиште појединаца штетно за углед државе и осећања правичности у њој, ми овде нећемо да говоримо, јер се то, само собом, довољно казује.

Наш је задатак, на против, да утврдимо, да се ови прекори држави чине са непознавања правога стања ствари, и да је држава далеко од намере, да својим грађанима чини неправду, у колико се не би узело да се ова јавља из саме употребе оне њене привилегије, коју јој даје чл. 108., и коју она, по нашем схватању, мора да има, било у овим садашњим размерама било у мањим, ако се хоће, да живот њен не буде никад доведен у незгоду, било егоистичким прохтевима поверилаца, било самих пореских дужника.

А да држава заиста не чини неправду у овим случајевима бар са те стране, што они неби били законима регулисани, него сва пометња долази отуда, што се не зна за постојање извесних закона у овој многобројности њиховој, што их ми имамо, ми ћемо потврдити одмах за самом публикацијом закона, о коме је реч.

Сам, дакле, закон гласи:

„Попечитељствама финансије и правосудија“

„Поводом предлога Попечитељства финансије од 23. apr. м-ца III № 719, ја сам, сагласно са закључењем Саветја од 4. тек. № 515, издао и издајем слеђујућа правила:

„У случају оном, кад би се од каквог лица данак или какви општински трошкови наплатити имали, које би лице истина презадужено било, али стециште над њим још отворено није, него је само непокретност интабулацијама преоптерећена, а покретност секвестрирана — наплата данка и општински трошкова спада на сва заложена добра равномерно; и по томе, полицајна власт има право како данак, тако и општинске трошкове, и то само за једно прошло и једно текуће полгође, наплатити продајом онога имања, које она за сходније нађе. Но онај интабулант или секвестрант, кога би се заложено добро за данак и општинске трошкове продало, ступа у право правитељства или општине са оном сумом, која се по соразмерности имања, наплатити има; зато ће полицајна власт оном интабуланту, кога је залога за данак и општинске трошкове продана, писмено издати (за које се неће никаква такса плаћати), у коликој суми има накнаду из остали заложени добара, да би се овај приликом продаје осталог имања из овог, у место правитељства или општине, првенствено наплатити могао.

„Исто тако и у оном случају, кад би дужник само једно, било покретно или непокретно добро имао, па би и то за рачун ког приватног поверитеља узапћено било, имаће се из тог добра најпре данак и општински трошкови за гореозначено време наплатити, и тек остатак на име залог употребити.

Попечитељству финансије налажем, да обзнани ово решење, и нареди да се по њему поступа.

В№ 840.

у Београду 14. априла 1861. г.

Књажевски Представник
Попечитељ Иностраних Дјела

Ф. Христић с. р.

Михаил М. Обреновић III.
Књаз Српски.

Износећи овако, овај закон, ми напомињемо, да он важи потпуно и данас, јер није укинут ни изречно ни доцнијим доношењем других закона, који би били противни његовим одредбама, те према томе, наша правна и административна јурисдикција има да рачуна са њиме у расправи случајева, које он регулише.

Једна једина његова одредба додирнута је чл. 108 садашњег закона о непосредном порезу, али не на штету ове, него само у намери да је прошири и према времену трајања државних привилегија и према количини потраживања њених.

На име, оно ограничење, да се држава може наплатити само за једно прошло и једно текуће полгође, поништено је новим законом о порезу, и везано за време застарелости, предвиђене чл. 126 овога закона.

Констатујући овако, да овај закон важи скоро у целоме пространству своме, сада морамо да се вратимо на оно обећање, да докажемо, како штета, коју подносе интабулисани повериоци, чије залог продаје држава за наплату пореза, не до-

лази отуда, што то питање не би било регулисано законима, него отуда, што се за њихово постојање није знало.

Да то постигнемо, нама није ништа друго потребно, него да се позовемо на оно наређење приказаног закона, које интабулисаног повериоца, чија је залога продата за порез, уводи у права државе и општине за суму, коју су ове из његове залогe наплатиле.

Само је потребна тачна и савесна примена овога наређења, па ће одмах грађани — повериоци — стећи уверење, да држава није отмичар, и да су привилегије, што их она има, и потребне и правичне, ако се хоће, да она правилно живи и напредује.

Кад смо овако утврдили, да се скоро за два деценијума наносила неправда појединим грађанима не са тога, што држава није стигла да извесне случајеве регулише законима, него просто из тих узрока, што се доносило тако много закона, да су једни друге затрпавали, онда да пређемо на оцену питања: да ли овај закон баш правилно регулише изнесени пример из саме праксе.

Одговарајући на ово питање, ми одмах имамо да кажемо, да нам је за оцену овога полазна тачка од права државног на привилегију: да је она у наплати пореза првенствена, како по овом закону, што смо за сада изнели, тако и по чл. 108 садашњег закона о порезу.

И измирујући се унапред са овом привилегијом, ми налазимо, да је овај закон правилно регулисао изнесени пример, узимајући, да поверилац, лишен залогe од стране државе, улази у њена права према другим интабулисаним повериоцима, сразмерно суми потраживања и суми добивеној за целокупно имање дужниково. Управо, да улази у гурему са интабулисаним повериоцима других парцела дужникових, искључујући, наравно, необезбеђене повериоце, у колико би дужник и таквих имао.

На тај начин, порез у истини пада сразмерно на целокупно имање дужниково, и подносе га заједнички сви повериоци.

У овоме случају задовољена је потпуно правичност, у колико неправичност не би лежала у самој привилегији државе према времену трајања и суми потраживања.

Кад овај закон правилно запазе и административне и судске власти, у колико се ове последње јављају као надлежне за расправу овога питања у опште, онда одредбе чл. 108 садашњег закона о порезу, не ће бити од онако опаких последица по извесне интабуланте, како су до сада биле.

Није на одмет нарочито напоменути, да овај закон регулише и општинска потраживања у једноме са свим другоме правцу од онога, у коме су она до сада регулисавана, јер се мора признати, да њима ни један од новијих закона није признавао ни првенство наплате ни прејутну законску залогу, као што то чини овај, што смо га сада изнели.

Стављајући себи у задатак, да се просто ограничимо на изношење једнога закона, који и данас важи и исцрпно регулисава извесне случајеве из судске и административне праксе, а међутим се за његово постојање скоро није знало, ми би могли овде стати, уверени, да смо своме задатку одговорили.

Али, како је чл. 108 закона о порезу већ био предмет оцене од стране нашег уваженог професора права на В. Школи и одличног радника на пољу наше правне књижевности, г. Живојина Перића, ми се морамо забавити његовом оценом само у толико, у колико она, по нашем схватању, погрешно расправља један случај, који се често јавља из примене ове законске одредбе, а који је тако расправљен само с тога, што и г. Перићу није био знан закон, што смо га ми напред изнели.

Да би оставили маха и другима, да кажу: да ли је наша оцена правилна или не, ми ћемо овде изнети пример, како га је г. Перић навео у својој књизи: „*О првенственом праву наплате између државе и хипотекарних повериоца (објашњење чл. 102—108 закона о непосред. порезу)*“.

Говорећи, дакле, о штетности привилегија државних у оном обиму, у коме их предвиђа чл. 102—108, он вели овако:

„Ово дејство државне привилегије може да буде од штете по приватне интересе, као што ће се то из овога примера видети. Узмимо, да ми имамо кућу у Београду и у неком селу непокретно имање. Оба та добра служе као општа гаранција за порез, који на њих њихов сопственик плаћа. Држава има право

да из куће у Београду наплати не само порез који ову оптерећава, већ и порез који ми дугујемо на рачун онога имања у селу. И обрнуто, имање на селу служи као обезбеда не само за наплату пореза, који њега терети, већ и пореза, који даје кућа у Београду. Претпоставимо сада, да ми на овој имамо хипотеку за осигурање неког приватног потраживања. Ми смо — претпоставимо даље — исплатили сав порез, који смо били дужни на кућу у Београду, али смо пустили да се порез на имању у селу нагомила. Порески органи, из тога разлога, рецимо, што се продаје непокретних имања у варошима врше под повољнијим и лакшим условима него продаје имања у селима, узму за рачун пореза, који своско добро наше дугује, у попис не то добро, већ нашу кућу у Београду. Држава има на то несумњиво право, благодарећи генералности њене хипотеке. Како је, пак, држава као порески повериоц, најпреча, то ће она искључити оног приватног повериоца, који на тој кући има хипотеку, и, под претпоставком, да пореско примање државино апсорбује сву за кућу добијену цену, хипотекарни поверилац ће остати неизмирен. Истина, он може, на основу свога права опште залогe, тражити наплату из нашега имања у селу. Али он ће тамо, будући је сада обични, хирограферни (необезбеђени) поверилац трпети конкурс осталих поверилаца дужникових, па чак евентуално и искључен бити, а ово ће се поименце десити, ако и на сеоском имању постоје приватне хипотеке. И тако генералност државне хипотеке била би узрок, те би наш поверилац, у почетку потпуно осигуран за наплату своје тражбине хипотеком на кући у Београду, остао делимично, *или, шта више и са свим неизмирен*“.

Међутим, као што су читаоци могли запазити читајући сам закон, овај последњи случај, да поверилац може остати са свим неизмирен, апсолутно не може наступити, кад закон уводи оваквог повериоца у права државе и општине са правом наплате суме, сразмерне потраживањима и вредности осталог продатог имања.

Понављамо, само за то, што г. Перићу није био знан овај закон, могао је он и доћи до овако погрешног закључка, као што и цела расправа, у колико она ову страну питања додире, остаје беспредметна.

У осталом, ми смо далеко од намере, да овим потцењујемо важност ове иначе одличне расправе г. Перића, јер, на послетку, није ни чудо, што он за овај закон није знао, јер смо сами напред рекли, да их је тако много, да је се врло тешко наћи.

Тај исти разлог једино се може приписати и оној грешци, која се поткрала нашем прваку на пољу правне књижевности, што је у Теорију грађ. суд. поступка унео, да и данас важи закон од 1879 год. по коме државна добра не могу бити предмет обезбеђења и извршења, ма да је тај закон укинут још 1885 г. кад је ваљало државни кредит појачати и осигурати.

ТЕЛЕСНЕ И СМРТНЕ КАЗНЕ

КОД СВИХ МАРОДА И У СВИМА ВРЕМЕНИМА

ДРУГИ ДЕО. — ТЕЛЕСНЕ КАЗНЕ

17

Разбијање костију

Ту су казну вршили скоро само господари према својим робовима, као што је у немачким земљама било господарско право да неверне робове кажњавају одсецањем језика, шибом и т. д. Код Римљана, Грка и на истоку господар је још више имао права, као право располагања са животом и здрављем својих робова, које управо нису ни рачунали у људе. Ми бисмо с тога ову казну тако исто мало поменули као и немачка господарска права казна, да није овда онда примењивана и као јавна казна.

Та се казна вршила на два начина и с тога је имала и два имена *Lumbifragium* и *Scurifragium*. По првом методу једном бољом осакаћиване су ноге, а по другом методу пребијали су голенице. Ни у којем случају није морало бити да је услед тога варварског злостављања наступила смрт. На против свепрест је била баш у томе да су несретници поред свих ужасних повреда остајали у животу.

Пошто су то већином биле казне које су сурови господари због незнатих узрока вршили над својим слугама или су их и сами вршили кад им је то чинило задовољство, не да се наравно одредити због којих су узрока наступиле тако ужасне казне. А ако је се та казна вршила, према слободним грађанима, што је се овда онда дешавало, онда су то морали бити нарочити преступници, због којих су власници бивали ужасно раздражени. Тако је цар Август казнио једног неверног писара, који је за новац издао садржину царских писама, да му се пребију голенице. Да ли је издајник остао у животу то се не зна.

У другим случајевима кажњени је морао платити животом јер је после издржане те казне морао још и друге муке да отрпи. Тако је једноме после тога одсечена рука и после те друге казне ископали су му још и очи. Хришћански мученици имали су често да претрпе Scurifragium. По неки пут су несретнику дотле кости пребијали док није наступила смрт.

Распетима на крст, који су толико висили, да су најзад мучиоци морали се сажалити да их опросте мука, обично су пребијали кости. Пошто су ти несретници већ били близу смрти наравно да је услед тога смрт брзо наступила. Из историје о распећу Христа опште је познато, да су обојици зликовца, који су поред Христа на крсту висили, пребили ноге.

Штројење

Не може се утврдити који је први примењивао ту вештину да расплођавајућу способност човекову вештачки уништи. Не ретко приписује се она асирској краљици Семирамиди, али за то нема никаква поуздана доказа. Поуздано је само то да је још у најраније старо доба примењивано то средство и то прво као казна за оне који су учинили преступ против морала, за тим и због других казаних дела, јер су хтели да спрече да злочинци имају породе који би могао наследити злочиначке нагоне очеве.

Најстарији трагови те казне налазе се још код Египћана и код Персијанаца; а да ли је доиста Асирија колевка те казне и да ли су отуда дознали за њу Персијанци, не зна се поуздано свакојак употреба те казне раширила се прилично брзо и по другим земљама, јер је свуд та казна доцније примењивана због најразличнијих престапа. Али је основна мисао увек била та да се злочинцима одузме моћ да имају породе; то је била дакле једна врста казнено-правне профилаксе. Али да је икада штројење било сексуална казна мора се још и због тога одрицати што сексуалне казне у ствари у опште и не постоје и никад нису постојале.

У опште штројење није увек било казна него су приступали кастрацији да се добију слуге за даме, за које се у моралном погледу није имало бојати. Евнуси као чувари харема само су један пример. И у старом Риму често су узимали такве безопасне слуге. Али су одмах зло искусили да су ти евнуси постајали опасни завођачи и у морално-пропаломе Риму свака је дама хтела да има таквог слугу, тако да су их најзад морали укинути.

Као казна одржала је се кастрација свуд дуго време а налазимо је и у старим немачким законима. Већином су је примењивали према робовима и због крађе као и због других престапа, као што су морални престапи. А често налазимо да је ту био остављен избор између плаћања одређене суме новаца и отрпљења те казне. И с тога шведско право познаје ту казну. Налазимо је у салском, фризијском, визиготском праву и у старим градским правима. Потпуна ампутација уда примењивала се често и у рату над побеђеним непријатељима; али такви обичаји немају ништа заједничког са казним правом.

Доцније је кастрације сасвим нестало, бар у цивилизованим земљама није се више употребљавала као казна, а тако исто није се трпело да се и за друге смерове употребљује. Чл. 133 законика Каролина прописује смрт за оне који жене или људе чине бесплодним, и прописује да човек који тако дело предузме буде погубљен мачем а жена да се утопи. А и законик Терезијана није у томе био блажији, јер и он прети смртном казном мачем и људима и женама за такав злочин.

Казна по коси и по кожи

Познато је да је дуга коса и дуга брада код старих важила не само као особити накит него и као одлика слободног

човека; тако су се стари краљеви звали reges criniti. Слуге су носиле кратко ошишану косу за разлику од слободних и племенитих, и закони су за шишање косе претили тешким казнама. На пр. по салском закону ако је неко каквом дечку одсекао косу без знања и жеље родитеља, морао је платити 72 солида глобе, дакле казна много већа него она која је била прописана за обичне телесне повреде. А и слуге нису смеле пуштати дугу косу, пошто би се тиме сматрале за слободне, те ови не би имали никакве одлике с поља.

С тога је шишање била веома стидна и срамна казна која је се вршила или сама за себе или у вези с другим казнама. Отуда ће по некоме бити чудно што смо ту казну урачунали у телесне казне које сакате. Али то има свог основа у томе што се некада одсецање косе сматрало као веома јака повреда, а осим тога мора се имати на уму да је начин, којим је то често вршено, доносио ужасе болове и управо је сакатио. Често је тако вршено да је веома наличило на скалпирање Индијанаца и онда наравно да је морало најосетније сакатити.

Али би се грешило кад би се узело да је само код старих немачких племена постајала казна шишања браде и косе, и да је сматрано као најтежа срамота; на против није било ни једног народа код кога није у извесно време та казна сматрана као најгора срамота. И данас још код различних оријенталских народа брада и коса на глави сматрају се за неповредиве, а Мухамеданци се и куну брадом пророковом.

Какву су вредност стари Јевреји полагали на косу и браду види се из тога што је цар Давид предузео један страпан осветнички рат против Амонита, што је њихов краљ осрамотио посланике Давидове одсецањем пола браде и хаљина. И код Грка и Римљана важило је шишање као највећа срамота, а тако исто и код Египћана. Једном речи сви народи старог доба у томе су се слагали и по себи се разуме да су с тога и лица, која су нарочито хтели казном да осрамоте, шишали.

Да при извршењу те казне нису сасвим нежно поступали, видели смо већ из салског права; други народи који су у својим казнама били још много суровији и сверепији, наравно да су пазили на то да не нанесу само стид и срамоту него и болове код Грка се брада одсецала секиром; већ и по томе се види да се није са свим благо поступало. Али и то још није био најблажији начин извршења казне, јер просто чување косе и коже није постојало само код Салија.

Врло често спајана је та казна и с другим казнама, — копањем очију, па и кастрацијом. Веома је био раширен обичај у старо доба да су онима који су били на смрт осуђени прво одсецали косу да би их осрамотили. Браколомници, заводници, они који су дању обижали врата ради крађе бивали су кажњавани косом и кожом. Већ из начина како се кажњавало види се да се хтело не само осрамотити него и осетно казнити.

II. ТЕЛЕСНЕ КАЗНЕ КОЈЕ НЕ САКАТЕ

Ако против употребе телесних казни које сакате говори та околност што оне јако отежавају поправку кажњенога ако је у опште не чине и немогућном, то се то не да тврдити о оним телесним казнама које истина изазивају јако осећање бола, али никакве трајне штете, а пре свега никакво онакававање, које мора деловати као Кајиново жиг. На против има доста случајева у којима је телесна казна једино средство да се васпитно делује. Ми смо далеко од тога да тражимо спаса у поопштрењу казни, и управо све оно што смо до сад описали, може нам служити као доказ да и најужаснија казнена средства нису у стању да спрече преступ и злочин или само да број њихов умање јер баш у оним временима у којима су најужасније казне страховито често јавно вршене, дизала је се деморализација ужасно високо. А то има свог разлога у томе што јавно брутално вршење казне може чинити нарави још више суровима и дивљима, као што је била стара одредба Мојсијевског права која је народ чинила извршиоцем смртних казни.

Не може деловати спасоносно опште поопштрење казни него судија мора као и лекар да индивидуализише, он треба да мање ради по шаблони. Наша данашња казнена средства могу ужасно да делују. Казна губитком слободе може на извесну личност деловати као смртна пресуда, а мање осетљивог и подивљалог човека неће ни мало дирнути та казна; на против има доста људи којима је опорављење уредан живот а пре свега уредна храна коју у затвору добијају.

По томе се јасно види да то једно исто казнено средство не може произвести исто дејство на те две из основа различне природе. Како ужасно делује та казна на једног честољубивог који можда има да испашта само какву неразвишеност, какву пренагљеност и како тамница често задире у живот, а по неки пут уништава и егзистенцију. Међутим једног лупежа ни мало не боли ако због какве животињске суровости буде затворен. Њима није ни мало стало до части; бављење у тамници њима је добро дошло; наравно да је доста жалосно што и таквих људи има, али може ли се у таквом случају и поменути о томе да она казна може поправљајући деловати, која је у ствари добротворство. У многим случајевима и за затвор се може казати оно што смо рекли о телесним казнама које сакате; он уништава егзистенцију, квари кажњенога тиме да често понижава његово честољубље, а онога који нема зараде нагони на кажњива дела.

По томе се онима који мисле намеће мисао да ли није апсолутно потребно место таквог неуспешног казног средства увести какво успешније, а такво може бити само жалосна казна у ужем смислу. Она делује у сваком случају, она је једино средство које обећава успех. Наравно да се то казнено средство мора врло опрезно употребљавати, али то није разлог који може говорити против поновног увођења њега.

Ш и б а њ е

Никад се не може утврдити где и кад су прве батине ударане. Али пошто је инстинктивно сваком живом бићу урођено да у стању узбуђености тражи чиме ће да бије; може се узети да је батинање тако исто старо као и сам људски род. На старим египатским сликама виде се батинања, која су свакојак морала бити казнена средства, па и старо мојсијевско право помиње га и то у 5 књизи Мојс. Глава 25, стих 2—3. „Кад је безбожник заслужио батине, то судија треба да га обори и да га бије према мери и броју његових преступа. А кад му се удари 40 батина не треба га више тући, јер би било сувише.“ А да не би био сувише тучен, ударили су му само 39 батина, из мудре обазривости. А да је се тај обичај, ударити само 39 место 40 батина, дуго одржао види се из новог завета, гди се у другој посланици Павловој Корићанима вели „Ви сте слуге Христове, ја сам још више. Ја сам више радио, више удараца добио, чешће затваран, често у смртну невољу долазио. Од Јевреја сам пет пута добио по четрдесет батина мање једну (дакле 39). Три пут сам шибан, један пут каменован, три пута бродолом претрпео.

Сл. 30. — Шибанье код Римљана

Да је шибанье било разликовано од обичног ударања види се из апостолске историје. И Мојсијевско право показује исте разлике у времену те казне као и закони у 18 столећу.

Шибанье је у старијим временима била једна ужасна казна, која је кажњенога често стала живота, а то се види из законика Theresiana, који сматра за потребно. У истом законнику има једно значајно место где се забрањује да се прут, којим

се шибало, отрује; из чега се види да је то морало раније бивати иначе та забрана не би имала смисла. А поред тога законик Терезијана још и ово одређује: да се казна шибанья не поштрава никаквим другим средствима, из чега се види да је казна шибанья вршена нечувеном свирепости. А да је и у много блажој форми та казна била још ужасно тешка види се из других одредаба тога законика. Према урођеницима или људима који су се у немачким земљама настанили и 10 година часно живели од свога рада. Племићи и официри били су по Каролинском закону ослобођени од те казне, а ако је та казна била и изречена према њима, онда им је остајао избор да ако хоће даду да им се одсече једна рука, у место те казне.

Са разних страна још се у 17 столећу тражило да се та казна сасвим укине, пошто она не делује поправљајући, него је управо први ступањ за вешала. Још херцог Јован Фридрих од Виртенберга једном нарочитом конституцијом од 12. Септембра 1627. одлучно се изразио против тамнице и шибанья и да треба избегавати све казне којима се преступник не поправља него се само излаже беди и невољи.

Кад погледамо шибанье по старинском праву види се одмах ужасна свирепост из неких израза о тој казни. У разним римским законима налазимо изразе flagellare, verberare, virgis caedere, fustigare и т. д. Готски израз bliggvan и стари високо-немачки pliuwan показују јасно да су ударци остављали видне трагове. Бајуварско, рипуарско и визиготско право бројали су ударце колико се могло по голим леђима ударити, по децималном систему. Одређено је било 50, 100, 150, 200, па и 300 удараца. Само салиско право примењује и при ударцима дуодецимални систем и броји 120, 240 и т. д. Да је се при том кожа скидала врло је вероватно, јер ударци нису били особито благи.

По правилу та ужасна казна била је у старо доба само ропска казна, тј. вршила се само над робовима; слободан човек плаћао је новцем оно због чега се робу кожа скидала. А ако је се десило да су и слободнога морали шибати, или за то што одређену глобу није могао или није хтео платити, или што је његов преступ повлачио тешку казну, — тада није могао више остати слободан; он је губио слободу, и као знак тога губитка, губио је и украс косе.

Да законик Каролина није увео шибанье него га је, као и већину својих казнених средстава, просто узео из постојећих права, јасно се види. Разлика у извођењу казне дошла је сама по себи из разних обичаја у земљи и упливом времена; у закону је мало о томе казано. Везивање за колац, које налазимо већ у најстаријим правима, задржано је и ту догод је казна постојала, а и одредба да се казна мора јавно извршити, јесте прастара. Промена је настала тек онда кад је казна извршивана за време вођења кроз варош. При том је се обично највише удараца задавало. Али и казне подлеже моди. А што је доцније ужасна опорост при шибанью уклоњена то не треба приписивати уливу моде него тој околности што је временом прокрчио себи пута здравији поглед, који је најзад укинуо шибанье. (Наставиће се)

О СТРАНЦИМА И ПАСОШИМА

Д. Ђ. Алимпић

Нагло увећање саобраћајних средстава у току прошлог и претпрошлог века, као и јачање свести о међународној заједници, потенцираној идејама велике француске револуције, уништиле су постепено оне огромне домаће предрасуде, које некада, као камени зид, одвајаху народе од народа, и изгладиле, готово са свим, негдашње презирање странаца и бојазан од општења с њима.

Док се у стара времена странац свуда сматрао као непријатељ и потпуно бесправан створ, који је, као такав, био стављан ван заштите домаћих закона, дотле се данас не може замислити ни једна цивилизована држава, која неби признавала поштовања и штитила **права личности**, у која, као што је познато, долазе: *право на егзистенцију, слободно кретање, заштиту личности и имовине* и т. д.

Поред ових **основних човечијих права**, која се признају сваком странцу без разлике вере и народности, све данашње

цивилизоване државе допуштају странцима, нека у већој а нека у мањој мери, и уживање **приватних права**, а поједине од њих иду толико далеко, да их у томе погледу изједначују са својим грађанима. (Италија).

Од настраних појмова о странцима и њиховим правима, који су владали у старом и средњем веку, дошло се данас, може се без претеривања рећи, до уверења: да су сви људи браћа међу собом, и да, као такви, имају подједнака права на природу и њене користи.

Ограничења, која поједине државе постављају данас у овоме погледу, врло су мала с обзиром на негдашњу искљученост странаца и тичу се поглавито јавног права.

Ма колико да су данашње државе толерантне према странцима, ипак су све сложне у томе: да би принцип њиховог суверенитета био повређен, кад би се њима — странцима допунило и уживање јавних права. Последице овог начела најбоље се огледају у општем искључењу странаца из уживања политичких права и њиховој обвезности да се поковавају законима јавног поретка.

Било би, доиста, врло незгодно кад би се странцима допустило и уживање политичких права, која у многим државама немају ни сви поданици.

Што се тиче приватних права, она се, као што смо већ рекли, допуштају данас свима странцима само, разуме се, под извесним условима. Опширно деталисање ових услова предмет је науке међународног права, и нас би далеко одвело кад би о њима са тога гледишта говорили.

Нашим рецима циљ је, да поменуте услове изнесе и пропрати са чисто полицијског гледишта, обзирајући се том приликом поглавито на праксу и законодавство.

Пре тога, а ради потпуности ствари, рећи ћемо неколико речи о народности у ужем смислу, под којом ми разумемо државно-правну везу између државе и њених грађана.

* * *

По старом праву народност се одређивала по месту рођења, дакле, без икаквих обзира на народност очеву или мајчину. Довољно је само било, да је дотично лице рођено на територији једне државе, па да се сматра за њеног грађанина — поданика.

Ово **територијално право**, (*ius soli*), које је важило у француској до 1791, а у Вел. Британији до 1870 год., напуштено је данас у свима државама, изузев јужно-америчких. На место њега преовладало је, у већини законодавстава, **право филијације** (*ius sanguinis*), по коме се народност детета одређује по народности његових родитеља, разуме се већ, на првом месту по народности његовог оца. То је, у осталом, и са свим природно, кад се има у виду, да деца наслеђују и физичке и моралне особине својих родитеља.

Ну, и поред свега овога, већи део држава, водећи рачуна о осећајима појединаца према земљи у којој су рођени, а често пута и стално настањени (*ius soli*), а не хотећи опет пренебрегнути са свим ни *начело филијације*, комбиновале су у својим законодавствима оба ова система.

У овом погледу нарочито се одликује Француска, чији грађ. закон од 26. јула 1889 год. вели:

Француски је грађанин (поданик):

1. Свако лице рођено од оца Француза, било у Француској или иностранству;
2. Свако лице рођено у Француској од непознатих родитеља, или родитеља чија је народност непозната;
3. Свако лице рођено у Француској од страних родитеља, ако је само један од њих рођен у Француској. Ако је то мати, дете има право да се, у добу свога пунољетства, одрекне француског грађанства.

Под истим условима допушта се и ванбрачној деци, да се одрекну народности француске;

4. Свако лице рођено од страних родитеља, и у времену пунољетства стално настањено у Француској, ако се, у истом времену, не одрекне Француске народности, и не докаже значајним исправама да је сачувало народност очеву. (чл. 8-ми тач. 4-та).

Као што се из изложеног види, французи су комбиновани *систем филијације са системом домицила* (стално обитовања).

Сем француске, овај комбиновани систем још су усвојиле: Русија, Вел. Британија, Сједињене Америчке Државе, Италија, Холандија, Шпанија, Португалија, Белгија, Данска, Бугарска, Грчка, Бразилија и најзад Турска (зак. од 1869 год.).

Што се тиче *система филијације*, он данас важи у Аустро-Угарској, Немачкој, Швајцарској, Румунији, Шведској, па и код нас.

По § 44 нашег грађанског закона „*Код рођених Срба ире-лази право грађанства с родитеља на децу по самој природи*“.

Речи „*по самој природи*“ довољно доказују: да се не прави никаква разлика у погледу места рођења,

Са питањем о одређивању народности у ужем смислу, у тесној је вези и питање о задобијању грађанства једне државе.

Законодавства у овоме погледу веома су различна код појединих држава, али је за то теорија на чисто с овим питањем. По њој се држављанство може задобити једним од ових пет начина:

1. Рођењем;
2. Прирођењем;
3. Усвојењем;
4. Браком и
5. Анексијом.

Два од ова начина: *прирођење и брак*, предвиђена су изрично и у нашем законодавању (§§ 44 и 48 грађ. зак.); *задобијање грађанства путем рођења* резултат је територијалног права, док се *анексија* састоји у присаједињењу целе или делимичне области једне државе.

Односно *задобијања грађанства путем усвојења*, могло би се, мислимо, кад кад наћи ослонац у § 136 грађан. зак.

Дужни смо још поменути, да је начин *задобијања грађанства путем природног*, (§ 44 грађан. зак.) у многоме ограничен конвенцијама, закљученим између наше и других држава.

Што се пак тиче *губљења грађанства*, оно по нашем закону може бити двојачко:

а) *Прирођењем* у другој држави (уредба од 2. маја 1844. В. № 603) и

б) *Удајом* српске грађанке за странца (§ 48 грађ. зак.).

Поједине државе одузимају грађанство и оним својим поданицима, који би ступили у страну војничку или грађанску службу, за тим због осуде за дело против државе и, најзад, због сталног иселења у иностранство.

Свему овоме треба додати још и *анексију*, о којој је већ било говора.

Оволико о народности, а сад да се вратимо нашем задатку — излагању полицијско-правног положаја странаца код нас у Србији, а у неколико и другим државама, нарочито у Француској, чије нам законодавство у овоме погледу, може служити за угляд.*)

* * *

Са врло малим изузетком, све важније јевропске државе, па и наша, разликују данас ове три категорије странаца:

1. **Домицилиране** — стално настањене;
2. **Недомицилиране** — привремено настањене; и
3. **Странце заштићенине**.

Свака од ових категорија има нарочитих дужности и права, те је с тога потребно да их понаособ проучимо.

На реду су:

*) У исто доба користимо се овом приликом и изјављујемо, да смо се, при изради ових редака, служили овим извршним делима:

а) *Répertoire de police administrative et judiciaire* publié sous la direction de M. Lépine, préfet de police;

б) *Основи међународног права* од Алфонса Ривијера, у преводу од Господ. др. М. Р. Веснића;

в) *Traité théorique et pratique de l'extradition* par Bernard, 1890;

г) *Систем приватног (грађанског права) Краљевине Србије, у вези с међународним приватним правом* од Господ. Андре Ђорђевића, и најзад

а) *Dictionnaire d'administration*, (V^o Passeport). Сем изложених дела, нашли смо доста материјала и у нашим зборницима, као и у зборнику франц. закона (*Les codes français*).

1. Домицилирани или стално настањени странци

Неке државе као нпр. Француска, условљавају стално пребивање на својим територијама нарочитим дозволама, за које чак везују и уживање извесних приватних права.

Тако, по чл. 13 франц. грађан. зак. само онај странац може у Француској уживати сва грађанска права, који је од владе добио допуштење да се у њој може стално настанити.

Да је, и колико је ово важна ствар, може се видети већ и по томе, што су недомицилирани странци, у случају спора са Французом или другим странцем, обвезни положити кауцију (*iudicatum solvi*), од које су домицилирани странци ослобођени.

Друге државе као нпр. Румунија иду још даље, па забрањују странцима прибављање непокретних добара по селима, и једина је, као што смо већ поменули, Италија, која и у погледу уживања приватних права, изједначаје потпуно странце са својим грађанима, и чији чл. 3 грађ. закона гласи: *»Странцу се допушта да ужива грађанска права, која имају и грађани«*.

Положај домицилираних странаца код нас, регулисан је, у главном, чл. 40-ти устава земаљског и грађанским законом, а посебице међународним уговорима, закљученим између наше и страних држава.

— *Странци у Србији уживају заштиту земаљских закона, што се тиче личности и имања њихова; они су дужни спосити како војне тако и све друге терете државне, општинске и других самоуправних установа, у колико нису од тога ослобођени међународним уговорима*, вели се пом. чланом устава.

Ове опште одредбе устава, прецизиране су даље у § 15 грађан. зак., који сем *»личности«* и *»соиствености«*, узима у заштиту и *»сва с овима скоичана права«*.

Јасно је, према изложеноме, да ни наш законодавац не прави никакву разлику између странаца и својих грађана у погледу уживања основних човечијих права.

Што се тиче уживања приватних права, која не треба мешати са основним, она су опредељена тако званом **законским реципроцитетом**, по коме странци у Србији уживају онаква иста права, каква и српски поданици у њиховој држави. Ово се јасно види из § 47 грађан. зак. који вели:

— *У опште у свима случајевима у којима страна држава са Србима поступа као и са својима, сматраће и ови закони иностранце као и своје. У случају сумње, мораће туђинац то доказати.*

Из до сада изложених законских прописа, као и из свију међународних уговора који регулишу приватно-правне односе између наше и страних држава, јасно се види: да су странци у уживању приватних права скоро изједначени са српским грађанима.

Тако, поред већ напоменутих основних права, њима се допушта, готово под истим условима као и српским грађанима, вођење трговине, индустрије, упражњавање заната и обављање свих могућих приватних професија; они даље имају право на прибављање непокретности, право на оснивање приватних и трговачких удружења, право наслеђа, старатељства његова; они се могу парничити код наших судова, како између себе тако и са нашим поданицима без полагања кауције, и т. д.

Ограничења у овоме погледу врло су мала и односе се поглавито на професије које стоје у вези са јавним правом. Тако, по закону о штампи, странац у Србији не може бити књијар, нити одговорни уредник новина.

Све ово ништавно је према ограничењима за странце, која налазимо код других народа.

Примера ради наводимо овде Француску, која претендује да је најлибералнија земља у Јевропи, и у којој, по декрету од 30. октобра 1886. год. *странци не могу бити наставници ни у каквом приватном заводу, а још мање управници или администратори појединих трговачких удружења.*

Сем овога, они — странци не смеју, по закону од 30. јуна 1881. год. издати или подписати проглас за ма какав јавни збор.

Поменули смо већ раније да странци у Румунији не могу имати непокретних добара по селима, а овде још додајемо, да је тако исто и у пограничним губернијама Русије (нарочито Пољској).

Не осећамо нарочиту потребу, после изложеног, да докажуемо, колико је наша држава либерална и толерантна према лоранцима. Сматрамо за дужност само да нагласимо, да је наш

грађански закон донесен марта месеца 1844. год., дакле у времену када се је данашња наука о међународном праву тек почела интезивније развијати.

Што се тиче одношаја странаца према законима јавног поретка, а посебице позицијским, он је код нас јасно опредељен § 22 полицијске уредбе, који вели:

— *Сваки Србин, а тако исто и сваки странац који у Србији живи, дужан је подједнако по овоземаљским полицијским наредбама и законима управљати се.*

Ван сваке је сумње, према изложеном, и с обзиром на ту околност што казна има јаван карактер, да су наше власги надлежне за све кривице у опште, које би странци учинили на српском земљишту, а по духу до данас закључених конвенција чак и онда када би дотични странац, по извршеној кривици, побегао у своју земљу. Истина, у овом последњем случају, њему неће судити српски судови већ судови његове земље, али су ипак зато наше власти надлежне за вођење истраге.

Изузетци од изложеног правила чине се само према дипломатским заступницима с обзиром на мисије које они врше, и које неминовно захтевају, да ове личности буду потпуно независне од држава код којих су акредитоване.

Ова њихова **независност**, познатија под именом **имунитет** огледа се:

а) *У неовредности* како личности тако и самог стана, па и све покретности дипломатског заступника. Неповредимост ова, која се поред осталог, састоји и у уживању нарочито, од осталих грађана веће безбедности, простире се још и на породицу страног заступника, за тим на сво његово службено особље, па чак и неслужбено, ако само лица која га састављају, нису месни грађани, а станују, при том, у згради посланства или заступништва. Са свим је друга ствар, ако ова лица станују ван зграде дипл. заступника. Њихова неповредимост, која није ништа друго до резултат неовредности зграде посланства или стана заступниковог, у овом случају отпада и они се равнају са обичним месним грађанима. То исто бива и онда, кад ова лица учине какву кривицу на улици, дакле, ван зграде посланства или стана посланиковог.

Последице неповредимости стана огледају се још и у *немогућности вршења ма каквих судских или полицијских радњи* у њему. Према овоме, *нити судски нити полицијски чиновник сме ући у зграду посланства, или стан послаников, а у циљу вршења каквих званичних послова, без одобрења или позива посланиковог.* Чак и у оном случају, кад се зна, да се у здању посланства крије кривац, или се чини неко злочино дело, власт је предходно дужна молити заступника или посланика да може у здање ући, па тек ако би јој молба била одбијена, и то без оправданих разлога, има право да се користи силом.

Као што се из овога види, старо право уочишта (азила), које су уживали дипломатски заступници, данас је у многоме измењено, бар у државама које састављају међународну заједницу. (Наставиће се)

ПОУЧНО ЗАБАВНИ ДЕО

ШАМАР ПРЕД СУДОМ

од

Жоржа Куртелина

Председник, Ла Брижу који излаже своју ствар суду. Дакле, на крају крајева, он вас је опшамарио. Где то ?

Ла Бриж.

Ваш по сред лица.

Председник, слеже раменима. Постарајте се да разумете шта вас питају. Ја вас питам на коме месту, а не на ком делу тела.

Ла Бриж.

Ах опростите!... У шведској кафани. То је било у уторник у вече; Г. Бу, са којим сам се упознао пре неколико дана додавши му шибице, предложи ми да играмо партију пикета. Ја примим. Нађемо места, и...

Председник.

Молим вас оставите све те појединости; суд има другога посла а не да слуша ваше будалаштине.

Ла Бриж.

Сасвим тако. Почнемо тако лепо да играмо пикета, и ја добијем шест партија узастопце. Када, у почетку седме партије, рекох, да имам деведесет, господин Бу ми рече ладно: »Ви имате безобразну срећу, а ја не трпим безобразлуке ни са чије стране. Ево вам један шамар«. И после тога ова животиња прилепи ми један шамар...

Адвокат Г. Буа.

Овде се послужило са једним изразом који ја нећу олак да пропустим. Овај господин рекао је »животиња!« (Са одвратношћу). Ја не знам у којој је средини одгајен Г. Ла Бриж, и ја већма волим да то не знам. Али мој клиенат је мало час јавно увређен; ако овога часа не добије задовољење на које он има пуно право, ја улажем у његово име, жалбу и трашим 500 франака на име накнаде.

Ла Бриж, зинувши.

500 франака!... Повлачим натраг реч: »Животиња«. Дакле, онај галантни човек прилепи ми један шамар који се морао чути чак у Вожирару.

Председник.

И то је све?

Ла Бриж.

Боже мој, да боме то је све.

Председник, полугласно.

То није и сувише озбиљно. — Господине државни тужиоче?

Државни тужилац.

Ја се ослањам на увиђавност суда.

Председник.

Господине адвокате, ви имате реч. (Адвокат Г. Буа диже се. Он доказује као што два пута два чине четири да је његов клиенат најблажи и најбезопаснији човек на свету, да не само да није опшарио, но шта више да је сам опшарен. Што се тиче Ла Брижа, он даје обавештења оплакивања достојна. Ла Бриж проводи свој живот по кафанама, непрестано игра карата, и, што је најчудније, увек добија!!! Говорник мисли да се сећа како је 1871 Ла Бриж био пред поротним судом због завођења малолетнице. Цела аудиторија се гнуша и гуња против Ла Брижа, који скаче са свога места и виче: »То је једна инфамија!«)

Председник.

Ћутите. Ако прекидате браниоца, избаћићу вас напоље.

Адвокат свршава одбрану. Он тражи да се Г. Бу просто и сместа ослободи. Сад осуђује Г. Буа на 16 франака повчане казне.)

Ла Бриж.

Колико?

Председник.

16 франака.

Ла Бриж.

16 франака! 16 франака!...

Један угурсуз ме је без разлога ударио, обешчистио пред целим светом, и за све то он пролази са 16 франака!

Председник.

Ах, хоћете ли једном ућутати, јесте ли чули?

Ла Бриж, који се све више љути у Енглеској...

Председник.

Енглеска овде нема никаква посла; оставите нас једном на миру, ствар је пресуђена.

Ла Бриж, који бесни.

Красна је та ваша пресуда.

Председник.

Молим?

Ла Бриж, кроз зубе.

Гадости, да боме! Да, гадости, то је моје мишљење. (Узима шешир и спрема се да силази).

Председник.

Војници! Ухватите тога човека. (Ла Брижа докопају за врат и доводе га на оптуженичку клупу.)

Председник.

Ви остајете при вашим речима?

Ла Бриж.

Разуме се да остајем. Како једна таква реч, према цени једнога шамара не може више коштати од 2 франка и 75 сантима, ја би био луд да се понижавам поричући што сам казао.

Државни тужилац, са благим смешењем.

Ја тражим да се са њиме поступи по закону.

Председник.

Сасвим тако. (Договара се са оба судије, затим изриче пресуду):

»Суд, пошто се саветовао саобразно закону.

Будући да је, данашњег дана, Ла Бриж назвао гадовима судије које заседају у дванаестом одељењу првостепенога суда у Паризу;

Будући да та реч, свесно изговорена, гласно и разумљиво, затим непоречена, садржи озбиљан напад на карактер и достојанство ових особа;

Да то сачињава преступ, предвиђен и кажњен законом, увреде нанете судијама у времену њине дужности;

Из тих побуда.

Примењујући § 222 кривичнога законика који овако гласи: »Када чиновници судске струке буду у вршењу своје дужности увређени речју, о њој који их буде увредио биће кажњен затвором од једнога месеца до две године. Ако је увреда била на самом претресу, затвор ће бити од две до пет година«;

(Громким гласом):

Осуђује Ла Брижа на две године дана затвора.

Ла Бриж, запрепашћен.

Да сам могао помислити да тако скупо кошта добити један шамар а тако јевтино дати, ја добро знам шта бих чинио!

ВОЛТЕР И КРИМИНАЛНЕ АФЕРЕ ЊЕГОВОГА ДОБА

Од Е. Ноела.

(Наставак)

У њихово име, а о свом трошку, он се обраћа Државном Савету за обнову парнице, он пише и нарочито ради за њих код министра, код краља, код г-ђе де Помпадур. Он пише у њихово име, ставља се свом душом, свим срцем, свом радљивошћу својом на место ове несрећне породице; он је у исти мах и жена и кћери и синови Каласови; али он је нарочито осветник невиности. У тим осећајима он црпи своју снагу, своју неустрашивост. Ничим се другим није занимао за три године само да спасе породицу Калас. У то време сваки свој осмејак он сматра као злочин. У осталом, избегава полемику, опоре речи, ни мало не исмева судије, чак нема ни красноречивости; његов стил никад није био тако прост. Срце му се цепало, сузе су му текле из очију пишући једну такву страну; у осталом, може бити да су му руке дрхтале од љутине; али он се уздржава, говори полако, скрива свој дух из страха да не увреди неког; он хоће само да спасе ову упропашћену породицу. Са стрпљењем матере која брани своју децу, он објашњава како су се могли преварити они осам судија који су гласали за смрт Каласову; чак и у писмима која је писао својим пријатељима, он их не оптужује; он пише д' Аржентаму 21 јуна: »Ја сам све више убеђен у невиност Каласову и у свирепу искреност Тулускога срца који је изрекао најнеправичнију пресуду према најварљивијим знацима«.

Он је ућуткивао своју сопствену смисао; он је могао жигосати суд тулуски, он то није учинио; није му требало да ту покаже своју красноречивост, он је хтео да успе, јер тај успех био је живот, част породице Калас.

Присуство г-ђе Калас у Фернеју, која је »умирала због своје несреће,« унесе у срце Волтерово најлепша осећања сажаљења које је икад људско срце осетило; она је учинила да је Волтер у шесет осмој години отпочео нов живот, пун милосрђа, које је готов да ради за све несрећне и угњетене.

Он више не тражи узвишеност, он је налази готово у свакој речи коју изговори или напише.

Онај који хоће да има пред очима једно велико срце које брани свету ствар, нека чита прениску Волтерову у то доба.

Он пише 27 марта д' Арженталу: »Питаћете ме можда, зашто се тако јако интересујем за тога Каласа кога су метнули

на то чак; зато што сам човек, зато што видим да је цео страни свет гневан због тога, зато што сви ваши швајцарски официри, протестанти, говоре да се неће радо тући за један народ који меће на то чак своју браћу без икаквог доказа.

„Ја сам се преварио у броју судија у моме писму Г. де ла Маршу. Било их је тринаест; петорица су стално тврдили да је Калас невин. Да је био још један глас у његову корист, он би био ослобођен. Од чега, дакле, зависи живот једнога човека? Од чега зависе најстрашнија страдања? Шта! Зато што се није нашао шести паметан судија, метнули су на то чак оца породице! оптужили су га да је обесио рођеног свога сина док су четири остала детета остала жецајући потврђивала да је он најбољи отац! Сведочанство савести овог несрећника није више вредело него самообмана седморице судија којима је владало братство белих покајника који су узбунили духове тулуске против овог калвинисте. Тај јадни човек викао је на то чак да је невин; праштао је својим судијама; оплакивао је свога сина, онога за кога су говорили да га је он сам убио. Један доминиканац који је помогао нешто на губилиште рекао је да би волео да умре тако светитељски као што је Калас умро. Није моја дужност да осуђујем тулуски суд; али најзад, икаквог очевидца није било. Фанатизам народа помрачио је дух судија.

Више њих били су из реда белих покајника; они су могли да се преваре. Зар не захтева и краљевска правда и обазривост да се бар изнесу разлози пресуде.

Овај једини корак утешио би све протестанте у Европи и утишао би грају. Имамо ли потребу да се показујемо одвратни?

Да ли бисте могли да замолите Г. грофа де Шоазеља да се обавести о том ужасном догађају, који бешчисти људску природу. Било да је Калас кривац, било да је невин. Свакако постоји и с једне и с друге стране страхан фанатизам и корисно је пронаћи истину.“

4. априла писао је Дамилавилу:

„Никад од дана Св. Вартоломија није се тако обешчастила природа људска.“ Истога дана у тој својој запрепашћености рече д' Арженталу: Да ли се још смеју у Паризу? После неколико дана добије грозницу и паде у постељу. Али 11 јуна он поново пише д' Арженталу: „Бацам се пред ноге вама и Г. грофа де Шоазеља. Удовица Калас је у Паризу, где намерава да тражи правду. Да ли би се она усудила да чини то кад би њен муж био крив? Она је из старе куће Монтекија по матери (ови Монтекијеви су из Лангедока) и поред своје ужасне несреће она много полаже на своје порекло. Она је видела свога сина да се одриче живота и да се веша из очајања, свога мужа оптуженог за убиство сина, где, метнут на то чак издишући, призиваше Бога за сведока своје невиности; другог сина окривљеног, кога су на једна врата извели из вароши а на друга увели натраг у један манастир; своје две кћери отргнуте од ње; најзад њу су саму испитивали на оптуженичкој клупи, оптужили је за убиство сина, ослободили је, прогласили за невину и ипак је лишили њеног имања. Најобавештенији људи тврде да је та породица толико невина колико је несрећна. Најзад ако поред свих доказа које имам, поред свију заклетавана које ми је дала, ова жена има нешто себе да прекоре, нека је казне; али ако је као што ја држим, најпоштенија и најнесрећнија жена на свету, штитите је у име рода човечијег. Нека је Г. гроф де Шоазељ удостоји својим саслушањем! Ја ћу јој дати нарче хартије која ће јој служити као пасош да буде код вас примљена.

9. јула писао је једном трговцу у Марсељу: „Ја вас преклињем, господине, известите ме да ли је удовица Калас у нужди...“ И он додаје: „Посугнати небрижљиво са једним таквим догађајем, значи одрицати се човечности.“

26. јула, Дамилавилу:

Страшни догађај у Тулузи занима ме много више него неучтивост Султицијанаца. Молим вас да оштампате оригинална акта (парнице).

Г. Дидеро може замолити кога књижара да учини ово добро дело. Изгледа да су та документа већ нам прибавила неколико присталица. Нека ваше добро срце учини ову услугу најнесрећнијој породици. Ето истинске филозофије.“ 13. јула истоме: је ли могуће да у Паризу не штампају Каласове мемоаре! Па добро, ево других; читајте и дрхтите.

7. августа, д' Арженталу:

„... Треба да зазује уши канцеларове, не треба му дати ни мира ни одмора; нека увек чује: „Калас! Калас!“

21. септембра маркизу де Шовелену:

„Ова афера постаје важна; она интересује и народе и религије. Да ли ће и какво задовољење моћи икада дати Тулуски суд жени чијег су мужа на то чак метнули и коју су довели до просјачког штапа, лишиле је две кћери и три сина који не могу више ништа да раде?“

9. јануара 1763, приликом нове године, он нађе неколико тренутака да пише своје старом пријатељу Сидевилу; он му говори опет о афери Каласовој, и о апелу за ревизију парнице:

„Ја уздишем, говори он, после оне пресуде, као да сам био рођак покојника“. Његова тако јака заузимљивост погодила је тон и нашла је разлога да узбуди све. Овако је рекао министру Шоазељу:

„Ево већ седам протестантских породица оставили су Француску заплашени афером Каласовом. Ми имамо дакле сувише фабриканата и земљорадника? И са каквом је брижљивошћу он храбрио адвокате, судије, известиоце! Он пише д' Арженталу, 19 фебруара:

„Известили су ме да је о афери Каласовој реферисао Г. де Кросне и да је врло лепо говорио. Ја вас уверавам да Европа гледа на овај догађај“. Али ствари не иду тако брзо како би он хтео. „Крв ми ври због тих Каласових. Кад ће бити наређена ревизија?“ И већ шест дана после овог писма, он опет пише:

„Па добро, да ли је већ једанпут почета ревизија афере Каласове?“

Најзад 7. марта (скоро година дана после смрти Каласове), афера би изнета пред Државни Савет. Г. де Кросне реферисао и ревизија тулуске пресуде би речена. „Има дакле правде на земљи, има дакле човечности!“ кличе Волтер, (писмо Дамилавилу, 15 марта) Г. де Кросну; „Господине, ви сте увенчани славом... филозофи вас морају волети, па чак и нетолерантни људи морају вас поштовати.“

Ево, ревизија је добијена! Сада треба поништити пресуду тулускога суда. Више него икада пажња је била управљена на овај процес. И тада се појави једна књига, која се на чудноват начин нађе у свима рукама. Поводом Каласове парнице јавља се дух увређеног и потиштенг човечанства, једна нова сила у историји. Нема ни једног угњетеног створа који не диже свој глас у корист попустљивости и милосрђа. Сила ове књиге долазила је од њене благодати. Сва пера падоше из руку, све се ућута с поштовањем да послуша овај нови и свети глас. Као да се вера понова враћала на земљу, као да се људи зближавају с Богом. Блага новост кружила је од уста до уста међу несрећницима нарочито међу протестантима, који су толико били гоњени у то време. Сви су са поштовањем читали свету књигу. Наслов је био врло прост, писало је само: *Спис о толеранцији*; писац није ставио своје име, али име Волтерово одјекивало је на све четири стране света; принчеви, монарси, народ, сви су читали ову књигу са огромним клицањем. И ова књига, ови усклици који из срца потичу, овај глас савести одјекивао је да спасе Каласа. Не само да спасе Каласа него да отргне невинне од варварства, празноверице и незнања. Рекао би човек да чује мајку свију угњетених да говори у њихово име породици човечанској, тражећи за њих правду и милосрђе.

Волтер се ту појави као прави првосвештеник разума и правде. И у том тренутку какво је огромно поштовање према његовом имену и њему самом! Нема више непријатеља! Свака се слава клања пред његовом славом. Русо нуди да се помири с њим. Најгори међу људима за неколико тренутака препорођени су. Палисо, пред овим чудом, почиње да поштује филозофе. И сам Фрерон, црвенећи због своје улоге, предлаже Каласовом браниоцу примирје од неколико месеца. Каква освета за Волтера! Завети своје непријатеље у вртлогу свога доброг срца, и дати им овом прилепчивом великодушносту најбољи тренутак у њиховом животу! Пријатељи, непријатељи сви су били срећни због његове сопствене среће; и цело човечанство осећало се благословено благодарити њему.

Дидеро који се својим хвалисањем направио јунак атеизма; постаје наиван и чист као дете пред таквим призором. „Кад би било Христа, говорио је ја вам тврдим да би Волтер био счасен“.

Треба додати да се и сам Волтер служио ауторитетом Христа против лицемера и угњетача; да је једним новим тумачењем Јеванђеља спремао можда реформу хришћанске религије која ће се доцније испунити. Он кличе на једанпут у једном патетичном тренутку: *Ако хоћете да личите на Исуса Христа, будите мученици а не целати?* Каква револуција у овим речима, и како смо далеко сад од тиранског Христа у средњем веку!..... Књига Волтерова је путовала око света; неколико година доцније пише Франклин из Америке: *Волтеров саис о толеранцији* учинио је такво изненадно и велико дејство на биготизам да га је скоро разорио.“ Историја Каласових била је цела изложена у овој књизи; на тај начин постала је света. Исход суђења био је сигуран. Благодарећи Волтеру, савест је код свију тријумфовала. Његова душа пуна свете ватре, осећала је неколико дана ту узвишену радост. Он је

окусио ову радост која је само њему била позната да за један тренутак створи једнодушност на земљи, једнодушност разума и правде. „Дошао је дан, говорио је он сам, кад је невиност потпуно тријумфовала.....“ Све судије једногласно објавише невиност породице коју је тулуски суд осудио погрешно и против закона. Они повратише поштовање успомени очевој, они даше могућности да од судија добије новчану накнаду и плаћање свију судских трошкова.

То је у Паризу била општа радост; искупљало се на јавним местима, на шеталиштима; клицало се од радости што је тако несрећна породица тако лепо оправдана; пљескали су рукама при проласку судија, који су били обасипани благословима. Оно што је овај приказ чинио још дирљивијим то је што је тог истог 9. марта Калас био издану у мукама.

(Свршиће се)

ЗАПИСНИЦИ ИЗ МРТВОГ ДОМА

РОМАН У ДВА ДЕЛА

Написао **Фјодор М. Достоевски**

Превео с руског Јефта Угричић

22

Али су места на клупама сва била заузета. Петров ми рече, да ваља откупити место, и одмах ступи у погодбу са осуђеником, који се беше наместио поред прозорчета. Овај је за копејку уступио своје место, и одмах добио од Петрова новац, који је овај носио, стегнувши га у песницу, узевши га из опрезности са собом у купатило, па се с места смота под клупу, управо под моје место, где је било мрачно, прљаво и где се лепљива влага нахватавала свуда скоро за по прста. Али су места и под клупама била сва заузета; и тамо је киптело од људи.

На целом поду није било местанцета ни колико за једну шаку, где не би седели згурени осуђеници, пљускајући се из својих ведрица. Други су стајали међу њима усправно и, држећи у рукама своје ведрице, прали се стојећи. Прљаво се вода сливала с њих право на избријане главе оних што су седели доле. На банку за знојење и на свима степенима, који воде њему, седели су погрљени и шћуђурени осуђеници. Али се прало њих мало. Прости људи се ретко перу врућом водом и сапуном, они се само ужасно напаре и онда се поливају хладном водом, — и то им је све купање. До педесет метлица за купање дизало се и спуштало на банку једним махом; сви су се шибали до пјаности. Пару су пуштали с времена на време. Али то већ више није била топлота; то је био пакао. Све се то драло и подвигивало, уз звекот стотине лаваца, што су се вукли по поду... По неки, желећи да прођу, заплетали су у туђе ланце и сами се спотицали о главе оних, што су доле седели, падали, псовали и вукли за собом оне, о које су се закачили...

Прљавштина је текла са свију страна. Сви су били у некаквом опијеном, у некаквом узбуђеном стању духа; разлегала се цика и вика. Код прозорчета за предсобље, откуда су давали воду, било је псовања, гурњава, прави дар-мар. Добијена врела вода распљускивала се по главама оних на поду, пре него што су је донели до места.

Мало-мало, па кроз прозорче или кроз одшкринута врата провири бркато лице

војничково, са пушком у руци, нагледајући, да нема нереди. Обријане главе и распарена, поцрвенела тела осуђеничка изгледала су још наказнија. На испареним леђима обично јасно истакну ожиљци од некада добивених удараца бичем или батинама, тако да сад сва та леђа изгледају као изнова орањављена. Ужасни ожиљци! Мене су жмарци подилазили, кад сам их гледао.

Пусте — и пара застре густим, вредним облаком цело купатило; а све се закикоће, завршати. Из парина облака засијају се ишибана леђа, обријане главе, згрчене руке и ноге; а да све то буде потпуније, Исај се Фомић кикоће из свега грла, на највишем банку. Он се пари толико да је то већ лудо, али, изгледа, да га никаква топлота не може заситити; за копејку погоди он купача, али овај, најзад, не може да издржи, баца метлицу за купање и трчи да се полије хладном водом. Исај Фомић не клоне, него погађа другог, трећег: он се већ одлучио да за такав случај не гледа на издатке и промени до пет купача. „Може много да издржи, јунак Исај Фомић!“ вичу му одоздо осуђеници. Исај Фомић сам осећа, да се у том тренутку узвисио над свима и да их је све заденуо за појас; он триумфује и оштрим, лудим гласом узвикује своју арију: ла-ла-ла-ла-ла надвикујући све гласове.

Паде ми на памет, ако би се икада сви овако заједно нашли у паклу, да ће то бити веома налик на ово место. Нисам могао да отрпим, а да не кажем ту мисао и Петрову; он само погледа унаоколо и заћута.

Хтео сам и њему да купим место поред мене, али он се посадио крај мојих ногу и изјави, да му је тако сасвим добро.

Баклушин нам је, међутим, куповао воду и доносио колико је требало. Петров изјави, да ће ме окупати од главе до пете, тако „да ћете бити сасвим чисти,“ и непрестано је наваливао да се парим. Ну парити се нисам смео. Петров ме целога истрља, сапуном. „А сад ћу вам опрати *ножице*,“ додаде на завршетку. Хтео сам одговорити, да их могу опрати и сам, али му се већ нисам више противио и предадох се потпуно његовој вољи. У тепању „ножице“ никако није одјекиван ниједан ропски гласић; просто на-просто Петров није могао моје ноге назвати ногама вероватно зато, што су други, прави људи, имали — ноге, а ја још само ножице.

Пошто ме је окупао, он ме са истим церемонијама, то јест придржавајући ме и

са опрезностима на сваком кораку, као да сам био од порцулана, доведе ме у предсобље и поможе ми да обучем рубље, и кад је већ сасвим био са мном готов, отрча натраг у купатило, да се пари.

Кад смо се врагли кући, ја му понудим чашу чаја. Чај није одбио, попио га и заблагодарио. Паде ми на памет да се потрошим и да га почастим полићем ракије. Толико се нашло и у нашем казамату. Петров је био необично задовољан, испи, искашља се и, пошто ми рече, да сам га сасвим оживио, брзо оде у куину, као да тамо без њега нешто нису могли никако да сврше.

На место њега приђе ми други другар, Баклушин (пионер), којег сам још у купатилу такође позвао себи на чај.

Ја не познајем милијега карактера, него што је био Баклушанов. Истина, није пуштао другима, чак се често и свађао, није волео да се когод меша у његове послове, — једном речи, умео се је бранити. Али се он није свађао за дуго и, чини ми се, да су га код нас сви волели. Куд год је ишао, свуда су га дочекивали са задовољством. Познавали су га чак и у вароши, као најзабавнијега човека на свету, који никада није губио своје веселости.

То беше висок момак од тридесет година, са смелим и срдачним, прилично лепим лицем, с брадавицом. То је лице показало толико смешно крехељо, представљајући оне које је срео и видео, да његова околина није могла а да не прсне у смех. И он је био један од шаљивчина; али није гледао кроз прсте нашим намргођеним непријатељима смеха, тако да њега већ није нико ружио, као „празног и некорисног“ човека. Био је пун ватре и живота.

Са мном се упознао још првих дана и рекао ми, да је војнички син (кантонист), да је доцније служио као пионер и да је чак пао у очи неким високим лицима, која су га заволела, чиме се он, ради старих успомена, веома поносио. Мене је одмах отпочео распиткивати о Петрограду. Он је шта више читао и књиге.

Долазећи мени на чај, он је претходно насмејао цео казамат, испричавши, како је поручник Ш. јутрос насadio нашега плат-мајора, и пошто, се посадио поред мене, рече ми са задовољним изразом лица, да ће се, може бити, удесити позориште.

У тамници се за празнике спремало позориште. Јавили су се глумци, мало по мало су се удешавале и декорације. Неки му из вароши обећали, да ће дати своје

одело за представљаче, чак и за женске. Шта више, надали су се, да ће, посредовањем једног посланог, добити официрску униформу са акселбантима. Само да плац-мајору не падне на памет, те да забрани, као прошле године.

Али прошле године није био мајор на Божић добро расположен: изгубио је негде на картама, а уз то су још и у тамници починили неке глупости, и тако је он забранио из пакости, а сад, можда, неће штети да смета.

Једном речи, Баклушин је био у узбуђеном стању. Видело се, да је он један од најглавнијих подстрекача за позориште, и ја сам се тада зарекао, да свакако будем на тој представи.

Простодушна радост Баклушинова о успеху позоришта допадала ми се. Реч по реч, и ми се заговорисмо. Између осталог, казао ми је, да није престано служио у Петрограду; да је тамо нешто згрешио и да су га, уосталом већ као подофицира, послали у Р. у гарнизони батаљон.

— А отуда су ме већ и овамо послали, додаде Баклушин.

— А зашто то? упитам га ја.

— Зашто? Па шта мислите, Александре Петровићу, зашто? Ето зато, што сам се заљубио.

— Којешта, за то се још не шаље овамо, рекох смејући се.

— Оно истина, додаде Баклушин, — истина је да сам при том послу убио једног тамошњег Немца из пиштоља. Али зар вреди и за Немца прогнати некога, расудите сами!

— Па како је то било? Причајте, то је занимљиво.

— Веома смешна историја, Александре Петровићу.

— Онда у толико боље. Приповедајте.

— Да приповедам? Е, па добро, а ви слушајте...

Саслушао сам и ако не сасвим смешну, али зато доста чудновату историју једнога убиства...

— „Ево како је то било, поче Баклушин. — Кад су ме оно послали у Р., видим ја — варош лепа, велика, само има много Немаца. Тхе, ја, разуме се, још млад човек, код старешина на доброј нози, идем, накрививши капу, и, тако рећи, проводим време. Намигујем Немцима. И ту ми се допадне једна Немица, Лујза. Оне су обе биле праље, за најфиније рубље, т. ј., она и њена тетка. Тетка јој је била стара и некако ђутљива, а живиле су удобно. С почетка сам шпаргао поред прозора, а после сам склопио и право пријатељство. Лујза је и руски лепо говорила, али само тако, као да је мало шушљетала, — ах, каква је, то јест, љупка, тако љупка, какву још нисам никад ни видио.

— Ја спочетка те ово те оно, а она мени: „не, то да се ниси усудио, Саша, јер ја хоћу да сачувам целу своју невиност, те да ти будем достојна жена,“ и само се умиљава, смеје се тако звучно... а била је тако чиста, већ нисам ни видио такве осим ње.

„Сама ме је навела на мисао да се женим. Е, како сад да се не женим, помислите сами? И тако се ја спремам да идем

с молбом потпуковнику... Наједаред види — нема Лујзе једанпут на састанак, не дође ни други пут, па није била ни трећи пут... Пошљем јој писмо; на писмо нема одговора. Шта је то, мислим се ја? То јест, кад би ме варала, она би се претварала, и на писмо би одговорила, и на састанак би долазила. Али она није умела ни да слаже; него је просто прекинула. Тетка је ту нешто смутила, помислим. Тетки нисам смео ићи; ма да је она и знала, ми смо ипак крили од ње и кришом се састајали. Идем као луд, написао сам последње писмо и кажем јој: „ако не дођеш, сам ћу отићи тетки.“

Она се уплашила и дошла. Плачем; неки Немац, вели, Шулиц, њихов далеки рођак, часовничар, богат и већ у годинама, изјавио је жељу да се ожени њоме — да би, каже, и мене усређио, а и сам у старости да не остане без жене; а каже и да ме воли, и већ се одавно решио на тај корак, али је једнако ђутао и спремао се. Па, ето, видиш, Саша, он је богат, а то је за мене срећа; па зар ти хоћеш да уништиш моју срећу?...

„Гледам ја: она плаче, грли ме... Ех, мислим се, та она говори паметно! Па, зашто и да пође само за војника ма да сам и нижи чин? — Па добро, Лујза, кажем јој, да си здраво, нека ти је Бог у помоћи; нашто ми је то, да ти срећу твоју губим? А он, је ли леп? — није, вели, матор је, с дугачким носем... чак се и сама насмејала.

„Растадосмо се; шта ти је мислим се ја, судбина!...

„Сутра-дан упутим се ја поред његовог дућана; улицу ми је она казала. Гледам кроз прозор: седи Немац, прави сатове; има му око четрдесет и пет година, нос му је кукаст, очи издубљене; носи фрак и има високу јаку, сасвим високу, па се прави важан. Само сам пљунуо; хтео сам одмах ту да му разбијем и прозор... а зашто опет, мислим се, не вреди ни дотичати се. Што је било — било, не може се више поправити.

„У сумрак дођох у касарну, легох на постељу, и наједанпут, нећете ми веровати, Александре Петровићу, како сам се заплакао...

„И, тако, пролази један дан, па други, трећи. С Лујзом се не виђам. А међутим сам чуо од једне куме (била је стара, такође праља, којој је Лујза покадшто одлазила), да Немац зна за нашу љубав, зато је и одлучио да се што пре венча. Иначе би причекао још две године. Од Лујзе као да је тражио да се закуне, да за мене неће више да зна; и као да их он обе, и тетку и Лујзу, међутим још под притиском држи; да ће се, можда козна, још и предомислити, и да се још и сад није сасвим одлучио. Рекла ми је такође, да их је за прекосутра, у недељу, обе позвао ујутру на кафу и да ће том приликом бити још један рођак, старац, пређе је био трговац, а сада је јадан никавак и служи у некаквом подруму као надзорник.

„Чим сам сазнао, да ће они у недељу, можда, целу ствар одлучити, спонаде ме такав бес, да се просто нисам могао савладати. И цео тај дан, и цео сутрашњи дан нисам ништа друго радио, него само

о томе мислио. Чини ми се, да бих појео тога Немца.

„У недељу ујутру, још писам знао шта ћу и како ћу, али чим се свршила литургија, — поскочим, навучем шињел, па се упутим Немцу. Мислио сам, да ћу их тамо све затећи. А зашто сам се упутио Немцу, и шта сам тамо хтео казати — ни сам не знам. Међутим, за сваки случај, стрпао сам пиштољ у џеп. Имао сам ту пиштољчину, стару, са старинским орозом; још као дечак пуцао сам из ње. Готово се већ више није могло њиме ни пуцати. При свем том ја га напуним оловом; мислим се: тераће ме псоваће, а ја ћу да извадим пиштољ и све да их поплашим.

„Дођем тамо. У радионици нема никога, него сви седе у соби позади. Осим њих нема ни живе душе, нема никакве послуге. Код њега је цела послуга била једна Немица; она му је била и куварица. Прођем кроз дућан, видим — врата су ту затворена, али нека стара врата, са резом. Срце ми лупа, застанем, слушам: говоре немачки. Како сам из све снаге лупио ногом, врата се намах отворише. Погледам, застрт сто. На столу велики прибор за кафу, а кафа ври на шпиритусу. Стоји двојек; на другом послужавнику је стакло с ракијом, харинга и кобасица, и још боца некаквога вина. Лујза и тетка, обе у празничком руву, седе на дивану. Према њима на столици седи Немац, младожења, зализан, у фраку и са укрупљеном, шпицастом јаком, а са стране седи на столици други Немац, — већ остарео, дебео, сед, — и ђути. Кад сам ушао, Лујза одмах сва пребледи. Тетка посточи, па опет седе, а Немац се намршти. Тако љут устаде и пресрете ме:

— „Шта желите? рече.

— „Ја се као збуним, али је пакост већ била јако мноме овладала.

(Наставиће се)

ПОУКЕ И ОБАВЕШТЕЊА

А. В. званичник средњи, поставио је ова питања:

1. „Неки Првостепени Судови наплаћују од сваке тапије, на име таксе, за суд по 2-60 дин., у неповиштеним маркама, а други то не чине. Који се суд у овом случају грешни о закон?;

2. Неки Првостепени Судови наплаћују за тапије 2% од продајне цене а неки 1%. Која је такса законита?;

3. Неке окружне и средње власти издају решења по жалбама са 2 дин. таксе, а окружне команде по 2-50 динара. Која власт, у овим случајевима, руши пропис тач. 6 таксене тарифе закона о таксама?;

4. Како треба разумети тач. 20. таксене тарифе — да ли се та такса наплаћује од оригиналног подутабака, или од оног копираног — преписаног од стране приватног лица?;

5. Зашто неке средње власти наплаћују 0-50 динара за оверавање отпуста слугу и слушкиња, а неке ту таксу не наплаћују — којих је власти правилнија радња?;

На ова питања одговарамо:

I.

Има Првостепених Судова, који наплаћују по 2-60 динара, кад издају тапије по јавним

продајама. Од овога, 2 дин. рачунају за решење које доносе да се тапија може издати а 0.60 динара за утрошену хартију.

Како се ове тапије издају увек по званичној дужности, то не би требало наплаћивати таксу од 2 динара за решење, а она од 0.60 д. иде као накнада за утрошену хартију.

Код тапија, које се приватним продајама преносе ову таксу никако не треба наплаћивати;

II.

За потврду преноса непокретних имања продајом или другим теретним уговором, наплаћује се такса из тач. бр. 204 закона о таксама по 1% од продајне цене.

Ако неки судови наплаћују више онда они греше.

III.

За свако писмено решење административних власти, кад се на захтев приватних доноси, по њиховој оделитој молби, жалби или захтеву, наплаћује се по т. 6 зак. о таксама по 2 дин.

По чл. 16. правила за извршење закона о таксама, поред горње таксе, мора се наплаћивати и такса из т. 1. тарифе у 0.50 динара.

Као што се из овога види, овде су урачунати само они случајеви, кад се неко обраћа извесној власти са првим својим захтевом који изазива одлуку — решење —, и, по томе, такса у 0.50 дин. не ће се наплаћивати кад се подносе жалбе на решења, као што је случај из т. 7 тарифе, даље случајеве из тачака: 77, 88, 133 и т. д.

Свако другчије поступање, погрешно је;

IV.

За преписивање службених акта и докумената, таксу увек треба наплаћивати од оригинала а не од преписа, јер би се, другчије радећи, могла изигравати тач. 20. таксене тарифе и намера законодавца; и,

V.

За оверавање отпуста слугу и слушкиња не треба наплаћивати никакву таксу, јер она прво није прописана законом, а друго оверавање отпуста врши се у циљу евиденције кретања онога реда друштвеног, у коме поред добрих има увек и људи рђавих склоности, па власт треба да је о њима увек добро обавештена.

* * *

Један општински писар пита:

„Може ли се застарелошћу стећи право службености на непокретним добрима?; и,

II.

Да ли је правилно урадио судија једног Првостепеног Суда, што је разматрао пресуду општинског суда, донесену против његове браће од рођеног ујака, и по њиховој жалби поништио пресуду општинског суда.

Ако овакав његов поступак није сагласан са наређењима § 52. тач. 1 грађ. суд. поступка, онда да ли судија подлежи и другој каквој казни сем оних последица, које му доноси § 426 тач. 3. поменутога закона?“

I.

По § 929 грађ. законика застарелошћу се могу прибавити права службености на непокретним добрима.

Рок је предвиђен овом законском одредбом.

II.

Како је питањем под II. представљено, судија је са једном парничном страном сродник у IV степену побочне линије те је према § 52 тач. 1. он у изузећу.

Према §. 53 пом. закона, он је требао сам да извести суд о овоме средству.

Кад то није учинио, него узео у оцену пресуде општинског суда, он је, на случај обнављања парнице у смислу § 426, дужан да плати парничарима и сведоцима трошак и дангубу. Другом казном не може бити кажњен.

* * *

Један опет општински писар, учинио је ова питања:

„Чланом 20. закона о народним школама прописана је казна за оне ђачке родитеље и стараоце, који своју децу не шаљу уредно у школу.

Казне ове изриче школски одбор а извршује их председник општинског суда или његов заменик, које казне ако не наплате у року од 30 дана, платиће их сами.

Да се ово све може извршити на време потребно је објашњење:

а, сме ли општински суд ове казне наплатити егзекутивним путем од оних грађана, којима је познато да су кажњени, па се крију да се ова казна у остављеном року не би наплатила?

б, мора ли општински суд водити рачуна о наређењима § 471 грађ. суд. поступка при наплати ове казне, кад се она продајом покретности врши?

в, могу ли се, сем ове казне, употребити према родитељима и стараоцима и оне казне из тач. 9. §. 362. крив. законика, кад своју децу никако не дају у школу?

На ова питања одговарамо:

а, кад год је некоме лицу саопштена осуда, она се може и мора извршити у законском року, било наплатом казне, било заменом затвора.

Општинским судовима стоје на расположењу законска средства да казну наплате и без присуства осуђеног, кад се утврди да се он крије држећи се прописа у глави XVIII грађ. суд. поступка.

Ако је сиромашног стања, па би новчану казну требало заменити затвором, онда је општ. суд дужан да се послужи свима законским средствима и осуђеног додвори да казну издржи.

б, како ће се поступати при наплати новчане казне и замени ове затвором, регулисано је расписом Господина Министра Просвете и Црквених Послова од 17. маја 1899 године ПБр. 4323, који гласи:

„У члану 20 закона о народним школама, а у његову последњу ставу, казано је: у случају, да се новчана казна не може наплатити од кажњеног ђачког родитеља, замениће се затвором, рачунећи 2 динара за један дан затвора.

Ну, како су наступила разнолика тумачења овога члана од стране појединих општинских судова: којег ђачког родитеља треба сматрати за сиромашног и казну, изречену на основу горњег члана, према њему, заменити затвором, нашао сам за потребно да наредим следеће: да се само према оним неуредним ђачким родитељима, који плаћају годишње испод 10 динара непосредног пореза, новчана казна може заменити затвором.“

Овај распис, истина, одступа донекле од општег принципа, који је предвиђен § 471 гр. суд. поступка за извршење кривичних пресуда, али власти су дужне да о њему воде рачуна.

в, у § 362 тач. 9. крив. закона, побројани са свим други узроци од оних из чл. 20 закона о народним школама, због којих неко може бити кажњен, па за то, кад год се утврди да они постоје, може се казна изрицати и по овоме законском наређењу.

Један средњи званичник саопштава овај случај и тражи обавештење.

„По § 471 грађ. суд. поступка, земљоделац не може ни сам отуђити кућу са плацем и пет дана земље, рачунећи у један дан 1600 квадратних хвати.

Према томе кадгод земљоделац продаје штогод од свога имања, он мора поднети уверење општинског суда и одбора, саобразно правилима Г. Министра Правде од 4. фебруара 1874 год. № 354 да му, поред продате земље, остаје још онолико, колико по закону не може отуђити.

До сада су, вели, ова уверења општински судови издавали на основу пописних књига Б. и Првостеп. судови су их примали као исправна.

Од неког времена Првостепенни II. суд тражи, да средња власт, оверавајући ова уверења, каже, да она по личном уверењу тврди, да дотични има још земље, колико му треба.

Да оваку потврду стави, полицијска власт наша је, да пре тога треба имати несумњивог уверења, које се може добити једино стручним премером, па је одбијала потврду свакога уверења, где није претходно стручан премер.

На овај начин, људи су изложени великим трошковима око премера, који много пута надмаша продајну цену земље, те се, тако у опште онемогућава продаја, а наравно, на тај начин људи ограничавају у употреби и неограниченом располагању својине.

Износићи ово, овако, он пита, да ли је радња Првостепеног суда и полицијске власти правилна, и ако јесте онда какав се излаз може наћи из незгоде, која се јавља из ове правилне радње суда и полицијске власти?“

У општем интересу друштва, законодавац је ограничио земљоделца да не може отуђити извесан део свога имања.

Да би се овој законској одредби прибавила практична важност, Г. Министар је поменути правила, а имено тачком 11 под а. и б. условно, да се при преносу имања пази по званичној дужности на ова отуђивања, и да се подносе уверења општинске власти, која ће потврђивати и полицијске власти, о овој околности.

Како ће општинске и полицијске власти доћи до сазнања, да ли некоме остаје довољно земље по закону, то, наравно, није одређено правилима.

Али, како се зна, да је за то сазнање један једини начин премер, кад је законом одређена просторност по мери, онда је сваки други начин неправилан, па по томе и саме пописне књиге Б. које су примљене само као основица за разрез пореза на земљиште, не могу бити никакав доказ за околност, која се овде износи.

Према томе и суд и полицијска власт имају право што захтевају, да се све ово премером утврди.

Оне на то имају право по закону, а на то их је, нема сумње, одређило искуство, да многи земљоделци изигравају наређења § 471 гр.

СУА поступка подноси не верно издата уверења од стране општ. суда и одбора, а непроверена од стране полицијских власти.

Што се из овако правилне радње суда и полицијских власти јавља за појединце незгода, то не даје права никоме да од ових правила одступа, јер се пред величином општег интереса, који је овим правилима и законом заштићен, губе штете, што их појединци поднесу.

СЛУЖБЕНЕ ОБЈАВЕ

ПРОГЛАШЕН ЗА ХАЈДУКА

Стеван Борковић, родом из Босне, који се занимао ковачким занатом по селима посаво-тамнавскога среза, који је из притвора начел. среза посаво-тамнавског утекао, одметнуо се од власти и почео чинити казнима дела, објавом начелства овог од 15. пр. м-ца и год. Бр. 9.734. која је оштампана у броју 154 «Српских Новина» под 18. јулом тек. године позват је на основу чл. 2. закона о утамањивању хајдука, да се у року од петнајест дана од када ова објава буде у пом. новинама оштампана, пријави, и преда најближој полицијској власти, иначе ће после тога рока бити оглашен за хајдука, када ће бити слободно свакоме убити га, — па како се он — Стеван у одређеном року, па ни до данас није пријавио никојој власти, а ни предао, но остао као одметник да и даље казнима дела чини.

С тога начелство под данашњим решењем својим Број 1.030 огласило га за хајдука на основу члана 3 поменутог закона, с тим да је слободно сваком убити га.

ПОТЕРЕ

Ноћу, између 6. и 7. тек. м-ца, непознати лопови украли су 2 коња Илији Војиновићу из Петровца, среза добричког. Један од украдених коња стар је 6 а други 8 година. Први је длака зелене а други доратасте; оба су жигосана државним жигом. За крађивцима и покрађом наређује се тражење. Акт среског начелника Број 9.343.

Рајко, син Живане удове пок. Јована Вукотића из Врана среза аријског, по исказу мајке му Живане, пре три недеље дана, отишао је и до данас незна се где је. Мати му чак и сумња да није негде убијен, па је молила да се расписом потражи.

Рајку је 13 година, раста је малог, у леђима погучен, образа округлих, очију црних, косе црне. Од одела имао је на себи: гаће и кошуљу од сељачког тежињавог платна, цолован црн сукнени зубун, на глави капу шајкачу, а на ногама чарапе и ошанке. Начелник среза аријског актем Бр. 7.112, моли све полицијске власти да Рајка у своје кругу потраже и са пронађеним надлежно да поступе.

Стеван Радуловић, који се издаје за агента фирме Јосифа Бергера, из Београда, извршио је превару у Варварину помоћу лажне исправе, на побегоа. Он је стар 28 година, омамен, црномањаст, бркова црних, браду брије; у оделу цивилном, носи дугачки црни иберцигер, а на

глави има црни мекани шешир. Моле се све полицијске власти, да Стевана у своје домашају потраже, и нађеног спроведу Управи гр. Београда с позивом на Бр. 21.282.

Моја жена Алексија, пре три дана у друштву са мојим slugом Данилом Живановићем, из Оглађеновца, побегли су и са собом однели у новцу 220 дин. и неке ствари. Алексија је стара 32 год., лица више округла, црномањаста, косе и очију црних, обрва велики црних, под вилицом има белегу, по лицу пегава, раста средњег у оделу сељачком.

Данило има 35 год. у расту мален, смеђ, пун, лица округла, очи зелене, бркова мали — риђи; у једне му је ноге осечен палац, у простим сељачким гуњевима одевен.

Молим све власти да их потраже и ако их пронађу да их са стварима и новцем покрађеним спроведу начелнику среза подгорског, где и тужба постоји.

Радомир Мићић, из Ситарнице општина Суводањска.

Потеру ову оверила је дотична ср. власт. (Ур.)

ТРАЖИ СЕ

Радован, син Јовице Исаковића из села Барошевца, округа београдског, који је био у служби код Владимира Радојковића там. 1. ов. месеца отумарао је негде и није се још вратио. Њему је 17 година средњег је раста. косе смеђе, носа малог пљоснатог, очију плавих. Од одела имао је на себи гуњ са рукавима, кошуљу, гаће и војничку шајкачу. Начелство окр. београдског, актом Бр. 5.567 моли све равне полицијске власти, а млађима као и општинским судовима препоручује да у своје кругу обрате пажњу

је и није се више вратила кући. Има јој 18 год. средњег раста, потпуно развијена, очију и косе црне, носа правилног, усана мало подебљих. Од одела имала је на себи сукњу вунену са рујним штрафтама, реклу црвено-врану и на глави белу мараму. Начелник ср. расинског окр. крушевачког актом Бр. 12.998 моли све полицијске власти а општинским препоручује да у своје кругу обрате пажњу на ову несталу девојку и са нађеном надлежно да поступе. УБр. 20.920.

СКРЕЋЕ СЕ ПАЖЊА

На овогодишњем Илинском вапшару у Ваљеву, полицијска власт похватала је и сликала ову групу кесароша. Ми их износимо, скрећући уједно и пажњу органима власти у земљи, нарочито у оним местима, где ће бити вапшара у овој вапшарској сезони. Тамо ће они несумњиво доћи. Да их прикажемо:

1. **Јелисеје Илић**, у кесарошком друштву звани «чича Визмарк», родом из Браничића, окр. ваљевског, стари кесарош вапшарски, који се тога није окануо ни сад кад је тако рећи једном ногом у гроб корачио.

2. **Матија Јеротић**, звани «Гајтан Паша», родом из Пиромана, такође је стари кесарош, за кога се држало да је напустио свој занат, али ето где сад утврђује да га не напусти.

3. **Живојин Јовановић**, из Крагујевца.

4. **Владимир Николић**, из Смедерева и

5. **Милан Радаковић «Личанин»** сви добро познати кесароши из «Полиц. Гласника.»

6. **Милан Николић — «Бранковац»** из Ваљева, сад се први пут јавља на позорници коцкарској, иначе је скитница и лупеж; и

на отумаралог, па са нађеним надлежно да поступе. УБр. 20.929.

Василија, кћи Радоја Бабића, тежака из Коњиха ср. расинског, 14. ов. м-ца отумарала

7. **Петра Петковић**, звани «Перица» родом из београдских Палилула, али своје операције врши само по вапшарима у унутрашњости а врло ретко кад у Београд долази.

Садржај: I. *Службени део.* — II. *Стручни и научни део:* 1) Феноменологија спиритизма; 2) Презиме државно-правне студије. 3) Један заборављен закон; 4) Телесне и смртне казне; 5) О странцима и пасошима. — III. *Поучно забавни део:* 1) Шамар пред судом; 2) Волтер и криминалне афере; 3) Записници из мртвог дома. — IV. *Поуке и обавештења.* — V. *Службене објаве:* Проглашен за хајдука; Потере; Тражи се; Скреће се пажња.